

หนังสือชุดวรรณกรรมภาวนิตและคำสอน

ประชุมสุภาษิตพระร่วง

ประชุมสภาชีวิตพระร่วง

หนังสือชุดวรรณกรรมภาคีตและคำสอน

เรื่อง

ประชุมสุภาษิตพระร่วง

กรมวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ

หนังสือชุดวรรณกรรมภาษิตและคำสอน

ประชุมสุภาษิตพระร่วง

สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ

© กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ๒๕๔๒

ISBN 974-268-6661

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

๒๒๔๙ ถนนลาดพร้าว วังทองหลาง กรุงเทพมหานคร

นายสุนธ์ วิบูลย์ศิลป์ ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา ๒๕๔๒

จำนวน ๔๘,๐๐๐ เล่ม

๓๙๘.๙ กระทรวงศึกษาธิการ. กรมวิชาการ.

ส-ป ประชุมสุภาษิตพระร่วง (รวม ๖ ส่วน)/

บรรณาธิการโดย บุชบา ประภาสพงศ์ และคนอื่นๆ.--- กรุงเทพฯ :

สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๒.

๑๒๐ หน้า : ภาพประกอบ; ๒๑ ซม. (ชุดวรรณกรรมภาษิต
และคำสอน)

ISBN 974-268-6661

๑. ภาษาไทย-ภาษิต, คำสอน ๒. บุชบา ประภาสพงศ์
และคนอื่นๆ, บรรณาธิการ. ๓. ชื่อเรื่อง ๔. ชื่อชุด

คำนำ

หนังสือ ประชุมสุภาษิตพระร่วง นี้ เป็นหนังสือเล่มหนึ่งในชุดวรรณกรรมภาษิตและคำสอน ซึ่งคณะกรรมการคัดสรรและเผยแพร่วรรณกรรมของชาติ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ จัดทำขึ้นและกรมวิชาการได้พิมพ์เผยแพร่ไปยังสถานศึกษา หน่วยงานและห้องสมุดต่างๆ เพื่อให้นักเรียน นักศึกษา ครูอาจารย์ และผู้สนใจทั่วไปใช้ประกอบการเรียนการสอนเกี่ยวกับภาษาและวรรณกรรมไทย ตลอดจนการศึกษาเกี่ยวกับความคิด ความเชื่อ และค่านิยมของสังคมไทย ที่สั่งสมสืบทอดมาแต่ในอดีต

คณะกรรมการคัดสรรและเผยแพร่วรรณกรรมของชาติ ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิทางภาษาและวรรณกรรม จากหน่วยงานต่างๆ ซึ่งมีหน้าที่ศึกษา ตรวจสอบ อนุรักษ์ และส่งเสริมเผยแพร่ภาษาและวรรณกรรมของชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ได้แต่งตั้งคณะกรรมการคณะนี้ขึ้น ใน พ.ศ. ๒๕๔๐ มีผู้ช่วยศาสตราจารย์พุทธ ไสวงค์ เป็นประธาน ให้มีหน้าที่พิจารณาคัดสรรวรรณกรรมที่มีคุณค่าของชาติ ซึ่งหาอ่านได้ยาก นำมาจัดทำรูปเล่มใหม่ให้น่าสนใจ แล้วเผยแพร่แก่เยาวชนและบุคคลทั่วไป ได้ศึกษา ในปีพ.ศ. ๒๕๔๑ คณะกรรมการฯ ได้ศึกษารวบรวม และคัดสรรวรรณกรรมประเภทภาษิต คำสอนที่มีมาตั้งแต่อดีต ซึ่งสะท้อนให้เห็นอิทธิพลทางความคิด ความเชื่อ และค่านิยมของบรรพบุรุษไทย แล้วนำมาจัดพิมพ์เป็นหนังสือชุดวรรณกรรมภาษิตและคำสอน การพิมพ์เผยแพร่หนังสือชุดนี้ นอกจากจะเป็นการอนุรักษ์วรรณกรรม ที่มีค่าของชาติให้คงอยู่สืบไปแล้ว ภาษิตคำสอนต่างๆ ยังให้สาระข้อคิด และแนวทาง ประพฤติปฏิบัติตนแก่คนทุกเพศทุกวัย ซึ่งทำหน้าที่ต่างๆ ในสังคม ด้วย

หนังสือ เรื่อง ประชุมสุภาษิตพระร่วง นี้ ประกอบด้วยวรรณกรรมภาษิต คำสอน ๖ ส่วนวนที่มีเนื้อหาคำสอนตรงกันเป็นส่วนใหญ่ หากแต่มีการใช้ถ้อยคำ ภาษาที่ตรงกันบ้าง ผิดแปลกไปจากกันบ้าง อันเนื่องมาจากเรียบเรียงเป็นลายลักษณ์อักษรในต่างยุค ต่างสมัย และต่างถิ่นกัน ภาษิตคำสอนดังกล่าวนี้ เรียกกันโดยทั่วไปว่า สุภาษิตพระร่วง แต่ละสำนวนอาจมีชื่อเรียกเฉพาะแตกต่างกันออกไป ข้อคิดคำสอนในสุภาษิตเหล่านี้ส่วนใหญ่มีรากฐานที่มาร่วมกัน และเป็นความคิดที่ตกทอดสืบทอดกันทางมุขปาฐะ คืออาศัยปากต่อปากเล่าสู่กันฟัง ตั้งแต่ก่อน พ.ศ. ๑๘๐๐ มาถึงสมัยที่พระร่วงขึ้นเป็นกษัตริย์กรุงสุโขทัย ข้อคิดคำสอนดังกล่าวก็แพร่หลายทั่วไปแล้ว คนทั้งหลายเชื่อว่าเป็นข้อคิด คำสอนที่พระร่วงทรงใช้อบรมสั่งสอนพลเมืองของพระองค์ให้ประพฤติปฏิบัติในแนวทางที่ถูกต้อง

คณะกรรมการฯ ได้รับความกรุณาจากศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ณ นคร ซึ่งเป็นที่ปรึกษาของคณะกรรมการฯ ช่วยเขียนบทนำเสนอ และเป็นหัวหน้าคณะจัดทำคำอธิบายศัพท์ เพื่อช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายของภาษิตคำสอนได้ง่ายขึ้น รวมทั้งท่านได้ช่วยจัดลำดับสุภาษิตพระร่วง ๖ ส่วนวนโดยเรียงสุภาษิตพระร่วง ส่วนวนซึ่งแพร่หลายที่สุดไว้เป็นเบื้องต้น ถัดจากนั้นก็ลำดับตามอายุของการแต่ง คือส่วนวนที่เรียบเรียงแก่สุดจัดไว้ก่อน ส่วนวนที่เก่าน้อยกว่าเรียงไว้เป็นลำดับต่อมา ยกเว้นส่วนวนที่ ๖ ซึ่งมีถ้อยคำผิดแผกไปจากสุภาษิตพระร่วงทั้งห้าส่วนวนอยู่มาก ก็จัดเรียงไว้เป็นลำดับสุดท้าย

ในการพิมพ์ครั้งนี้ คณะกรรมการฯ ได้พยายามรักษาความหมายของถ้อยคำเดิมไว้ แต่ได้ปรับอักษรวิธีของทุกส่วนวนให้เป็นแบบเดียวกัน โดยอาศัยพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๖ พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลัก ยกเว้นคำบางคำ ซึ่งได้อนุรักษอักษรวิธีไว้ตามต้นฉบับที่นำมาใช้ ด้วยไม่แน่ใจว่าถ้อยคำนั้นๆ มีความหมายว่าอย่างไร คัดลอกไว้ถูกต้องหรือไม่ หรือคำคำนั้นควรเขียนอย่างไรในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังได้ใส่ตัวเลขกำกับไว้ที่คำประพันธ์ด้วย เพื่อสะดวกในการนำไปเปรียบเทียบอ้างอิง ส่วนการออกแบบรูปเล่มและภาพประกอบให้น่าสนใจนั้น นายจุลทัศน์ พยาฆรานนท์ ที่ปรึกษารองที่หนึ่งของคณะกรรมการฯ ได้ให้คำแนะนำและมอบตัวอย่างลาย แก่นายอุทัย ไชยกลาง เป็นผู้วาดลายเส้นประกอบ

กรมวิชาการหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือ ประชุมสุภาษิตพระร่วง นี้ จะอำนวยประโยชน์แก่ผู้อ่านสมดังจุดมุ่งหมายทุกประการ และขอขอบคุณผู้มีส่วนจัดทำหนังสือเล่มนี้ ไว้ ณ โอกาสนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หอสมุดแห่งชาติ และกองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร ที่เอื้อเฟื้อต้นฉบับในการจัดพิมพ์ และคณะกรรมการคัดสรรและเผยแพร่วรรณกรรมของชาติที่ช่วยตรวจสอบ ตลอดจนให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ เป็นผลให้การจัดทำหนังสือเล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

(นายพองศักดิ์ จันทรสินทร์)

อธิบดีกรมวิชาการ

๒๓ กันยายน ๒๕๔๑

สารบัญ

	หน้า
บทนำเสนอ	๑
รายสูภาษิตพระร่วง	๑๓
ฉบับจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พระนิพนธ์ในสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส	
โคลงประดิษฐ์พระร่วง	๒๗
ฉบับพระราชนิพนธ์ใน สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ	
รายสูภาษิตพระร่วง	๕๑
ฉบับวัดเกาะ สำนวนร้าย	
สุภาษิตพระร่วงคำโคลง	๖๑
ฉบับพระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	
รายสูภาสิตตั้ง	๘๗
ฉบับวัดลาด อำเภอมืองฯ จังหวัดเพชรบุรี	
กาพย์สุภาษิตพระร่วง	๙๗
ฉบับวัดเกาะ สำนวนกาพย์	
บรรณานุกรม	๑๐๗

วัดพระเทพพนมวิมลมังคลาราม

บทนำเสนอ

สุภาสิตพระร่วงมีอยู่หลายสำนวน สำนวนที่แพร่หลายที่สุด แต่งเป็นคำประพันธ์ประเภทร้อยสุภาพ และได้จารึกลงบนแผ่นศิลา วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) “เพื่อคนทั้งหลายไม่เลือกว่า ตระกูลชั้นใด ๆ ใครมีใจรักวิชชาอย่างใด ก็ให้สามารถเล่าเรียนได้จาก ศิลาจารึกที่วัดพระเชตุพนฯ”^๑

เนื่องด้วยสุภาสิตพระร่วงที่จารึกไว้ ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม^๒ ขึ้นต้นว่า ป้างสมเด็จพระร่วงเจ้า เจ้าแผ่นดินภสุโขทัย มลักเห็นในอนาคต จึงฉายพจนประภาษ เป็นอนุสาสนกถา สอน คณารชน และ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ทรงพระนิพนธ์โคลงกระทู้ไว้ในตอนท้ายว่า

^๑ สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงกล่าวไว้ในหนังสือ ประชุมจารึกวัดพระเชตุพนฯ พิมพ์ครั้งแรกในงานพระราชทานเพลิงพระศพ พระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒

^๒ ต่อไปนี้จะเรียกว่า ร้อยสุภาสิตพระร่วง (ฉบับจารึกวัดพระเชตุพนฯ)

๑ บัณ เจิตจำนงแจ้

ทิต ยูลบรรหาร

พระ ปิ่นนคราสถาน

ร่วง ราชนามนี้ได้

พิสดาร ความเอย

เหตุไว้

อุดรสุข ไทยนา

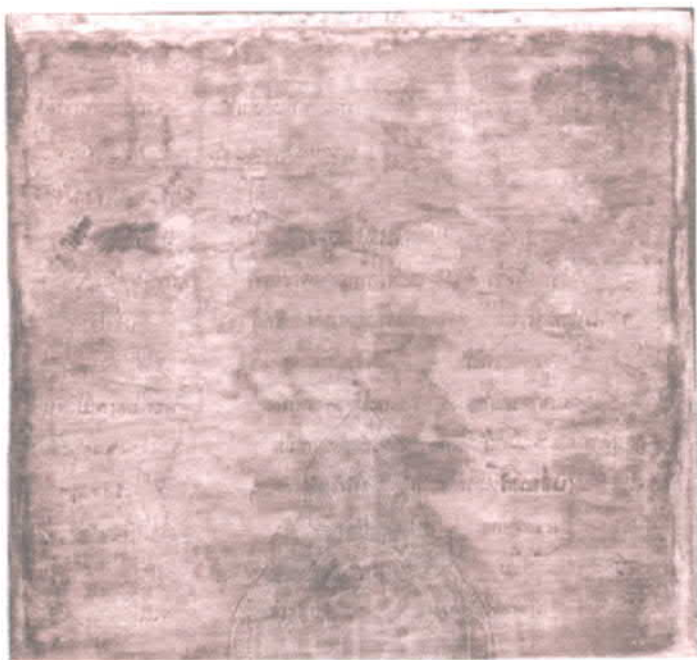
กล่าวถ้อยคำสอน

และในชื่อเรื่องมีคำว่า พระร่วง อยู่ด้วย จึงทำให้นักศึกษาวรรณคดี
จำนวนไม่น้อยเข้าใจว่า ร่ายสุภาษิตพระร่วงฉบับจารึกวัดพระเชตุพนฯ
หรือ บัณทิตพระร่วง เป็นพระราชนิพนธ์ของพระร่วงคือ พ่อขุนราม
คำแหงมหาราช

นักศึกษาส่วนใหญ่ตั้งข้อสังเกตว่า วรรณคดีสมัยสุโขทัย
มาจนถึงสมัยอยุธยา แต่งเป็นร่ายที่มีจำนวนคำในวรรคไม่จำกัดเคร่งครัด
อาจจะมีได้ตั้งแต่ ๓ คำ ถึง ๑๐ คำ ในวรรคหนึ่งๆ เช่นข้อความใน
จารึกหลักที่ ๔๕ (พ.ศ. ๑๙๓๕) ว่า “ทั้งปู่เจ้าพระขพง เขายรรยง-
พระศรี ผีบงพระศักดิ์ อารักข์ทุกแห่ง แต่งตาตอ สองปู่หลานรักกัน”
หรือในลิลิตพระลอว่า “ธ ก็ให้แต่งทูตข้างนี้บ่ให้ห่าง ไปพางทูตข้างนั้น
บมิช้า” แต่ร่ายสุภาษิตพระร่วงฉบับจารึกวัดพระเชตุพนฯ จำนวนคำ
ในวรรคมี ๕ หรือ ๖ คำ สัมผัสเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ ตรงตามกฎเกณฑ์
ซึ่งตั้งขึ้นใหม่ในสมัยรัตนโกสินทร์

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
ทรงให้ความเห็นไว้ใน สารานสมเด็จ ฉบับลงวันที่ ๒๒ เมษายน
๒๔๘๓ ว่า

...แต่พิจารณาถ้อยคำสำนวนที่แต่ง ดูเห็นหนังสือแต่งใหม่ แทบ
จะว่าแต่งในสมัยรัตนโกสินทร์ทั้งนั้นก็ว่าได้ แต่พบข้อสำคัญอย่าง ๑ ที่บรรดา

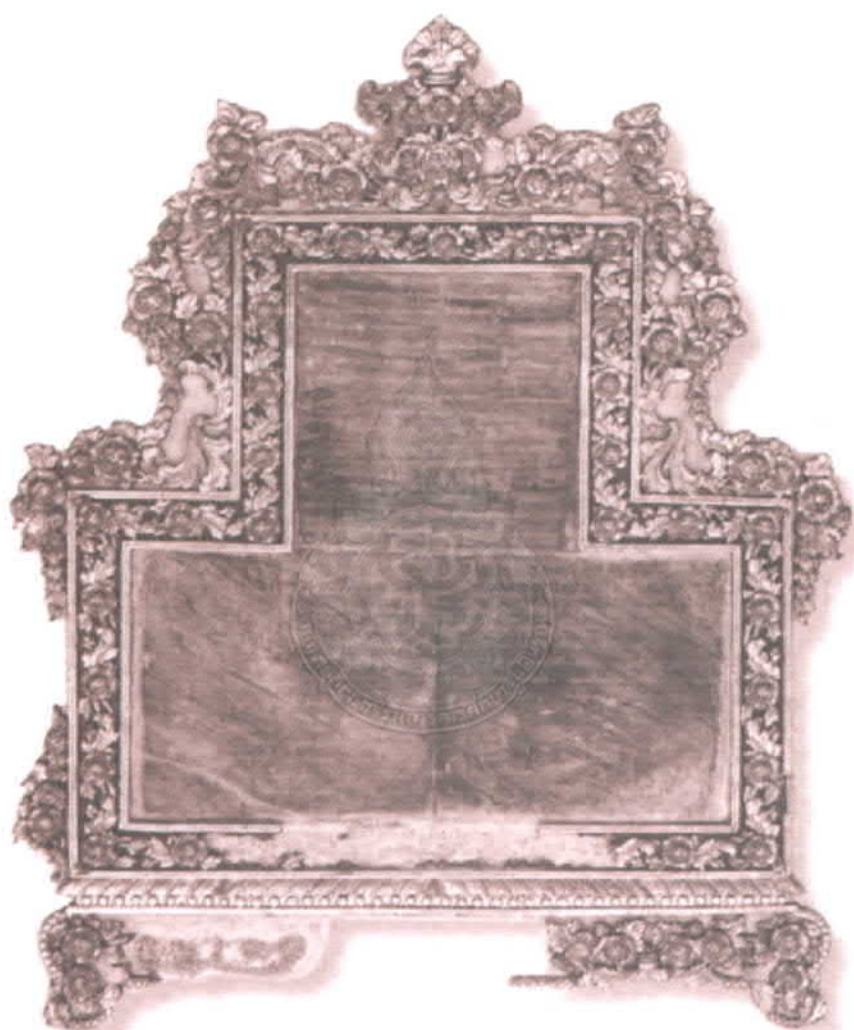
แผ่นศิลาจารึก เรื่องสุภาษิตพระร่วง วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

หนังสือชื่อว่า) สุภาษิตพระร่วงไม่เลือกว่าสำนวนใดเก็บคำสุภาษิตเก่า ที่คนชอบพูดกันขึ้นในพื้นที่เมือง เช่นว่า

ป่าพึ่งเสือ เวียพึ่งพาย นายพึ่งบ่าว เจ้าพึ่งข้า

มือด้วนได้แหวน หัวล้านได้หัวี๋ ตาบอดได้แว่น

หุ่ขั้วประชิดหมะ ปังปลาประชิดแมว เหล่านี้เก็นดิน รวมเอามา
เรียบเรียงเป็นตัวเรื่องเหมือนกันทั้งนั้น ต่างกันแต่ลำดับคำสุภาษิต กับมักแก้
คำเดิมเป็นคำอื่นที่ความคล้ายคลึงกัน เพื่อให้ได้สัมผัสสกลอน ทำคำเดิมให้
หายไปเนื่อง ๆ

แผ่นศิลาจารึก เรื่องสุภาสิตพระร่วง ประดับไว้ที่ผนังฐานในซุ้มกำแพง
ทิศตะวันออกของพระมหาเจดีย์ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

ซุ้มกำแพงด้านในพระมหาเจดีย์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
มีจารึกเรื่อง สุภาษิตพระร่วง และสุภาษิตเรื่องอื่นๆ

พิจารณาคุณค่าสุภาษิตต่างๆ ที่เอามารวมไว้ในหนังสือสุภาษิตพระร่วง
นั้น เห็นว่าที่จริงเป็นคำสุภาษิตของไทยที่พลานพุดกันในเมืองไทยแพร่หลาย
มาแต่โบราณ ที่เรียกว่า สุภาษิตพระร่วง ถ้าหมายความว่า สุภาษิตครั้ง
พระร่วง ก็พลจะเท่าตัว แต่ทว่าเป็นคำของพระร่วงนั้นเข้าใจผิด ความที่ว่านี้
ถึงแม้คำหนังสือเก่าที่ไทยชนานาและนานชั่วแต่ง ชอบอ้างคำสุภาษิต
ต่างๆ อันมีแปลกไปจากสุภาษิตพระร่วง ซึ่งเป็นของไทยท้าวได้แต่งอีกมาก
ก็ยังแลเห็นชัดว่า ที่จริงเป็นคำสุภาษิตของชนชาติไทย หรือถ้าเรียกโดยย่อ
ก็คือ สุภาษิตไทย...

นิยะดา เหล่าสุนทร ได้นำรายสุภาษิตพระร่วงฉบับจารึกวัด
พระเชตุพนฯ ไปเทียบกับ โคลงประดิษฐ์พระร่วง ซึ่งเป็นพระราช-
นิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ที่แต่งเป็นโคลงสี่สุภาพ

แล้วเห็นว่าสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส คงจะได้ทรงพระนิพนธ์ ร่ายสุภาษิตพระร่วง ฉบับดังกล่าว โดยทรงยึด ประดิษฐ์พระร่วงเป็นหลัก เพราะมีการเลียนเนื้อความกันแทบจะทุกบาททุกบท ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ร่ายสุภาษิตพระร่วง	โคลงประดิษฐ์พระร่วง
ไปเรือนท่านอย่างนังนาน	๑ ไปเรือนเพื่อนนั้นนัง อย่างนาน
การเรือนตนเร่งคิด	กิจตนรนแสวงการ แต่เข้า
อย่างนังชิดผู้ใหญ่	อย่าชิดสถิตสถานปาน เทียมท่าน
อย่าใฝ่สูงให้พ้นศักดิ์	อย่าพ้นสกุลศักดิ์เข้า เรื่องร้ายสลายคุณ

ข้าพเจ้า* เห็นว่า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ทรงชำระร่ายสุภาษิตพระร่วงฉบับจารึกวัดพระเชตุพนฯ เพราะใช้ระเบียบของร่ายอย่างเคร่งครัด ส่วนมากเป็นวรรคละ ๕ คำ ถ้าหากของเดิมมีจริงเป็นร่าย ก็คงไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยอย่างนี้ พระองค์คงจะทรงชำระเรื่องนี้จากต้นฉบับหลายๆ ฉบับ การที่อ้างว่าโคลงต้นเรื่องปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนฯ บอกว่า ส่วนที่อยู่ในพระวิหารทิศอุโบสถ พระองค์ทรงแต่งทั้งสิ้นนั้น ไม่ถูกต้อง ถ้าจะสังเกตจากข้อความว่า “ผู้นิพนธ์โคลงชาน” ก็ไม่ได้หมายถึงส่วนที่เป็นร่าย โคลงกระทู้ บัณฑิตพระร่วง ที่อ้างถึงข้างบนนี้ บาท ๓ ว่า พระปิ่นนคราสถาน อุดรสุข ไทยนา แสดงว่าโคลงนี้แต่งขึ้นใหม่ เพราะว่าในสมัยพระร่วงนั้น ท่านจะรู้ได้อย่างไรว่าเมืองหลวงจะย้ายมาอยู่ทางใต้ และเมืองสุโขทัยจะกลายเป็นเมืองเหนือ

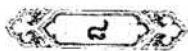
* ในที่นี้คือ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร

สมุดไทยดำ โคลงหล่อพระพุทธไสยาสน์วัดป่าโมกข์ เรื่อง ประวัติพระร่วง
พระวชนันทน์ใน สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ

โคลงกระทู้นี้จึงไม่ใช่ของมีมาเดิม ผู้แต่งใหม่ คือ ผู้บันทึกโคลงขาน
ได้แก่ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส

ถ้าจะถามว่าของเดิมที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ-
ปรมานุชิตชิโนรส ทรงนำมาปรับปรุงนั้นคืออะไร เราก็รู้ว่า สมัยสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศมี โคลงประดิษฐ์พระร่วง อยู่ก่อนแล้ว และมี
ข้อความเหมือน ร่ายสุภาษิตพระร่วงฉบับจารึกวัดพระเชตุพนฯ มาก
เมื่อเป็นเช่นนี้ เราจะบอกว่า ร่ายสุภาษิตพระร่วง ฉบับนี้นั้นตัดลอก
มาจาก โคลงประดิษฐ์พระร่วง หรือในทางกลับกัน โคลงประดิษฐ์

พระร่วง อาจขยายมาจาก สุภาสิตพระร่วงฉบับดั้งเดิม เราไม่รู้ว่าจะไรมีมาก่อน แต่อย่างน้อยสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (อยุธยาตอนปลาย) ต้องมี สุภาสิตพระร่วงฉบับดั้งเดิม อยู่แล้ว พระองค์อาจจะเก็บสุภาสิตต่างๆไป ที่ว่าต่อกันมาด้วยปาก มาต่อเป็นโคลงสี่ชั้นเหมือนอย่างที่ท่านสุนทรภู่เก็บเอาสุภาสิตต่างๆที่มีอยู่แล้วมารวบรวมเข้าไว้

ที่เรียกว่าสุภาสิตพระร่วงนั้น คำ “พระร่วง” แสดงว่าเป็นเรื่องเกิดหลังพ่อขุนรามคำแหงมหาราชสวรรคตแล้ว และอาจจะมาถึงสมัยที่พระร่วงกลายเป็นเทพนิยาย เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไปแล้ว

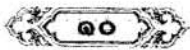
สมัยก่อนนั้น ทั้งในเมืองสุโขทัยและประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงออกพระนามว่า “พ่อขุนรามราช” จารึกหลักที่ ๒ (ประมาณ พ.ศ. ๑๙๑๒) ใช้นามว่า “รามราชปราชญ์รัฐธรรมนูญ” และ จารึกหลักที่ ๓๘ พ.ศ. ๑๙๔๐ ใช้นามว่า “ต้องการขัดสีมาน้อย่างพระยารามราช” ในลิลิตยวนพ่าย ก็เรียกว่า “รามราช” ไม่เรียกว่า “พระร่วง” คนทั้งหลายมาชานานพระนามว่า “พระร่วงวาจาสิทธิ์” เมื่อหลังพ่อขุนรามคำแหงมหาราชสวรรคตแล้วเป็นร้อยๆปี ชื่อบัณฑิตพระร่วง ชื่อประดิษฐ์พระร่วง หรือ ชื่อสุภาสิตพระร่วงทั้งหลายที่มีคำว่า “พระร่วง” อยู่่นั้นเป็นชื่อที่ต้องเกิดขึ้นภายหลังรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงฯ หลายร้อยปี

นายล้อม เฟื่องแก้ว พบต้นฉบับร่าย สุภาสิตดั่ง ที่จังหวัดเพชรบุรี และเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับ โคลงประดิษฐ์พระร่วง แล้วเทียบได้ตรงกันวรรคต่อวรรค นายล้อมจึงสันนิษฐานว่า โคลงประดิษฐ์พระร่วง น่าจะลอกขยายมาจาก สุภาสิตดั่ง

เรื่องนี้ทำให้ข้าพเจ้าคิดไปถึงเรื่อง พระลอสอนโลก และ วิทูรสอนโลก ว่า ในภาคเหนือเดิมมีเรื่อง วิทูรสอนโลก อยู่ ต่อมา นายสงวน โชติสุขรัตน์ พิมพ์เรื่อง พระลอสอนโลก ขึ้น ซึ่งเหมือนกับ วิทูรสอนโลก ไม่มีผิด แต่มีข้อความเพิ่มในตอนแรกว่า พระลอไปถึง แม่น้ำกาหลง เลย์บัญญัติ พระลอสอนโลก นี้ไว้ อาจเป็นได้ว่า เรื่องนี้ คือ วิทูรสอนโลก นั่นเอง แต่มีผู้มาแต่งเติมแล้วใช้ชื่อใหม่ว่า พระลอสอนโลก เท่าที่ทราบยังหาต้นฉบับเรื่องนี้จากที่อื่นไม่พบอีกเลย ในทำนองเดียวกัน สุภาสิตตั้ง มีเพียงฉบับเดียว

อย่างไรก็ดี สุภาสิตตั้ง เป็นรายที่แต่งตามกฎเกณฑ์ เครื่องครัด วรรคละ ๖ คำ เช่น เมื่อน้อยให้เรียนวิชา ให้คิดหา สิ้นต่อใหญ่ อย่าได้เฝ้าเอาสินทวน จึงน่าจะสรุปได้อย่างเดียวกับ รายสุภาสิตพระร่วงว่าแต่งขึ้นตามกฎเกณฑ์ที่ตั้งขึ้นใหม่ ในสมัย รัตนโกสินทร์นี้เอง

นายเปลื้อง ณ นคร ได้นำสุภาสิตพระร่วง ๓ ฉบับมารวมพิมพ์ ในหนังสือชื่อ อนุสรณ์อายุครบเจ็ดสิบห้า (ของนายอุดม หงสะเดช) วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๒๔ โดยได้รวมพิมพ์สุภาสิตพระร่วงไว้ ๓ ส่วน คือ กาพย์ ๑ ส่วน และราย ๒ ส่วน เรียกชื่อว่า สุภาสิตพระร่วงคัมภีร์หนึ่ง (แต่งเป็นกาพย์) สุภาสิตพระร่วงคัมภีร์สอง (แต่งเป็นราย) และสุภาสิตพระร่วงคัมภีร์สาม (แต่งเป็นราย) สองส่วนแรกนำมาจากหนังสือสุภาสิตสอนเด็ก โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ วัดเกาะ และส่วนที่สาม คือ รายสุภาสิตพระร่วง ซึ่งจารึกไว้ ณ วัดพระเชตุพนฯ

ภาพย์สุภาสิตพระร่วง จากหนังสือสุภาสิตสอนเด็ก โรงพิมพ์
ราชบุรุษเจริญ วัดเกาะ ขึ้นต้นดังนี้

ศรีสวัสดิ์ดีแซมซ้อย	รู้ถ้อยทุกประการ
เรียบร้อยเป็นสังวาล	บรรเจิดใจในกามา
คำปราชญ์ประเสริฐสอน	ดังอาภรณ์สุพรรณา
ประดับกับกายา	เร่งศึกษาอย่าเมินเสีย
เหลืกอยู่เรือนท่านว่าพรา	ข้าอยู่เรือนท่านว่าเมีย
โดยจาริตบ่ท่อนเสีย	เป็นบรรทัดท่านกล่าวไว้

รายสุภาสิตพระร่วง จากหนังสือสุภาสิตสอนเด็ก โรงพิมพ์
ราชบุรุษเจริญ วัดเกาะ ขึ้นต้นดังนี้

พระผู้ฝ่ายสรรพคุณ	เล็งเห็นเสร็จทุกประการ
จึงพากย์ญาณกล่าวไว้	สอนสัตว์ในโลกา
ทำตามอย่าคลาดคล้อย	เมื่อน้อยให้เรียนวิชา
ให้หาสินเมื่อใหญ่	

รายสุภาสิตพระร่วง ซึ่ง หนังสืออนุสรณ์อายุครบเจ็ดสิบห้า
คัดจากจารึกวัดพระเชตุพนฯ ขึ้นต้นดังนี้

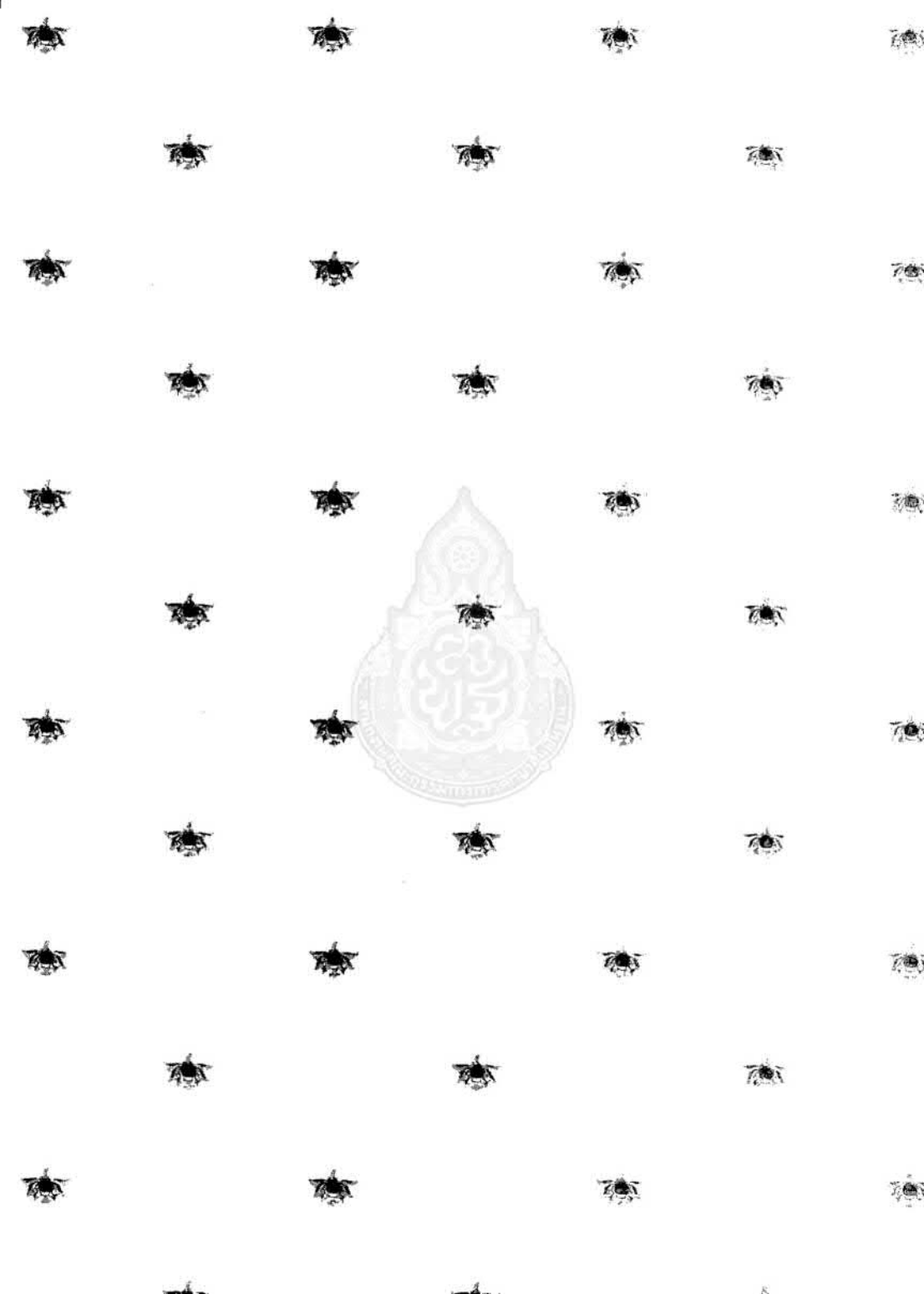
ปางสมเด็จพระร่วงเจ้า	แผ้วแผ่นภพสุโขทัย
มลักเห็นในอนาคต	จึงฉายพจนประภาษ
เป็นอนุสาสนกถา	สอนคนนารชน
ท้าวราดลพิงเพียร	เรียนอ่ารุงผดุงอาตม์

นอกจากนี้ยังมี สุภาสิตพระร่วงคำโคลง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์เป็นโคลงสี่สุภาพ ขยาย
ความสุภาสิตพระร่วงของเก่าออกให้ละเอียด และเข้าใจง่าย ตีพิมพ์
ในหนังสือดุสิตสมิต ดังตัวอย่างโคลงบทที่ ๕

เมื่อตอนอายุน้อย
 จมูกหาววิชา
 ต่อใหญ่จึงไผหา
 ส่วนทรัพย์ผู้อื่นไซ้

พรรษา
 มากไว้
 สิ้นทรัพย์
 อย่าได้ไผเอา

หนังสือสุภาษิตพระร่วงทั้ง ๓ ฉบับ รวมทั้งสุภาษิตพระร่วงคำโคลงดังกล่าว คณะกรรมการคัดสรรและเผยแพร่วรรณกรรมของชาติ ได้นำมาจัดพิมพ์ไว้ในหนังสือ ประชุมสุภาษิตพระร่วงเล่มนี้ และยังได้นำสุภาษิตพระร่วงอีก ๒ ส่วนวน คือ โคลงประดิษฐ์พระร่วง พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ และสุภาสัทตั้ง ฉบับวัดลาด จังหวัดเพชรบุรีมารวมพิมพ์ไว้ด้วย โดยจัดลำดับการพิมพ์ ดังนี้คือ จัดพิมพ์ร้อยสุภาษิตพระร่วงฉบับจารึกวัดพระเชตุพนฯ ไว้เป็นลำดับแรก เนื่องจากเป็นส่วนวนที่แพร่หลายมากที่สุด ส่วนสุภาษิตพระร่วงลำดับที่ ๒ ถึงลำดับที่ ๕ จัดเรียงไว้ตามอายุการแต่งของแต่ละส่วนวน คือ โคลงประดิษฐ์พระร่วงฉบับพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ร้อยสุภาษิตพระร่วงฉบับวัดเกาะ สุภาษิตพระร่วงคำโคลง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และร้อยสุภาสัทตั้ง สุภาษิตพระร่วงฉบับวัดลาด จังหวัดเพชรบุรี สำหรับ ภาพสุภาษิตพระร่วง นั้น จัดเรียงไว้เป็นลำดับสุดท้าย เพราะมีเนื้อหาถ้อยคำผิดแผกไปจากสุภาษิตพระร่วงทั้ง ๕ ส่วนวนข้างต้นอยู่มาก รวมทั้งน่าจะเพิ่งแต่งขึ้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นี้เอง

รายสูภาษิตพระร่วง

ฉบับจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
พระนิพนธ์ใน

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส

ร่ายสุภาสิตพระร่วง*

ปางสมเด็จพระร่วงเจ้า	เผ้าแผ่นภพสุโขทัย (๑)
มลักเห็นในอนาคต	จึงผายพจนประภาษ
เป็นอนุสาสนกถา	สอนคนณารชน
ทั่วธาตลพิงเพียร	เรียนอำรุงผดุงอาตม
อย่าเคลื่อนคลาดคลาถ้อย	เมื่อน้อยให้เรียนวิชา (๔)
ให้หาสินเมื่อใหญ่	อย่าไผ่เอาทรัพย์ท่าน

* การจัดพิมพ์ครั้งนี้ได้ใช้ต้นฉบับ ร่ายสุภาสิตพระร่วง จากหนังสือ ประชุมจารึก วัดพระเชตุพนฯ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ปุ่น ปุณฺณสิริ) ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ ๒๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๗ กับทั้งได้ตรวจสอบกับ ร่ายสุภาสิตพระร่วง สำนวนเดียวกัน ซึ่งจัดพิมพ์ในหนังสือต่างๆ อีกหลายเล่ม

เผ้าแผ่นภพ พระเจ้าแผ่นดิน ในต้นฉบับเป็น เผ้า

อย่ารื้อร้นแก่ความ
 เอาแต่ชอบเสียผิด
 อย่าอวดหาญแก่เพื่อน
 หน้าศึกอย่าอันใจ
 การเรือนตนเร่งคิด
 อย่าไผ่สูงให้พันศักดิ์
 ปลุกไมตรีอย่ารู้ร้าง
 อย่าโดยคำคนพลอด
 เป็นคนอย่าทำใหญ่
 คบขุนนางอย่าโหด
 อย่าคะนึ่งถึงโทษท่าน

ประพุดิตตามบุรพระบอบ
 อย่าประกอบกิจเป็นพาล
 เข้าเถื่อนอย่าลืมพริ้ว
 ไปเรือนท่านอย่านั่งนาน (๑๐)
 อย่างนั่งชิดผู้ใหญ่
 ที่รักอย่าดูถูก
 สร้างกุศลอย่ารู้โรย
 เช้นเรือทอดทางถนน
 ข้าคนไพร่อย่าไฟฟู่น (๑๕)
 โทษตนผิดรำพึง
 หว่านพืชจักเอาผล

อย่ารื้อร้นแก่ความ	อย่าใคร่ด่วนหาเรื่องราว อย่าอยากหาเหตุก่อกวนวิวาท ร้น คือ อยาก ใคร่ (บางฉบับใช้ อย่ารื้อร้นแก่ความ)
บุรพระบอบ	แบบแผนแต่ครั้งโบราณ
เอาแต่ชอบเสียผิด	ทำแต่สิ่งดีงาม ละทิ้งสิ่งผิด
หน้าศึก	ช่วงฤดูที่มีศึกสงคราม หรือ เมื่ออยู่ต่อหน้าข้าศึก
อย่าโดยคำคนพลอด	อย่าเชื่อตามคำพูดหวานหู
เช้นเรือทอดทางถนน	ข้อความนี้จะ อย่า ไว้ข้างหน้า หมายถึง อย่าเช้นเรือจอด ขวางทางผู้อื่น
ไฟฟู่น	ฟู่น คือ ฟืน แต่ก่อนมักใช้ว่า ฟูนฟืน ปัจจุบันใช้ว่า ฟืนไฟ เช่น เป็นฟืนเป็นไฟ หมายถึง อย่าโมโหกราดเกรี้ยว
คบขุนนาง	คบหากับขุนนาง (บางฉบับใช้ คนขุนนาง)
อย่าโหด	อย่าไร หรือ อย่าชั่วร้าย (หมายถึงคบขุนนางก็อย่าไร แสดงน้ำใจต่อขุนนาง)

เลี้ยงคนจักกินแรง
อย่าไผ่ตนให้เกิน
น้ำเซียวอย่าขวางเรือ
จงเร่งระมัดฟันไฟ
อย่าประมาทท่านผู้ดี
ผู้เฒ่าสั่งจงจำความ
ทำชั่วเรือกไว้กันตน
ที่มีภัยพึงหลีกเลี่ยง
ได้ส่วนอย่ามักมาก
รักตนกว่ารักทรัพย์
เห็นงามตาอย่าปอง
ที่ทับจะมีไฟ
ทางแถวเถื่อนโคลคลา
โทษตนผิดพึงรู้
ภักดีอย่าด่วนเคียด

อย่าขัดแย้งผู้ใหญ่
เดินทางอย่าเดินเปลี่ยว
ที่สัมผัสจงประหยัด (๒๐)
ตนเป็นไทยอย่าคบหา
มีสินอย่าอวดมั่ง
ที่ขวางหนามอย่าเสียเกือก
คนรักอย่าวางใจ
ปลีกตนไปโดยด่วน (๒๕)
อย่ามีปากว่าคน
อย่าได้รับของเชลย
ของฝากท่านอย่ารับ
ที่ไปจะมีเพื่อน
ครูบาสอนอย่าโกรธ (๓๐)
ผู้เสียสินอย่าเสียศักดิ์
อย่าเบียดเสียดแก่มิตร

อย่าเดินเปลี่ยว
ที่สัมผัสจงประหยัด
ตนเป็นไทย
อย่าเสียเกือก
ได้ส่วนอย่ามักมาก
ของเชลย
ที่ทับ
อย่าด่วนเคียด

อย่าเดินคนเดียว
ที่ที่เสือแอบซ่อนอยู่ จงมีความระมัดระวัง (บางฉบับ
เขียน ที่ชุมเสือ)
บางฉบับเขียน ตนเป็นไท
อย่าทิ้งเกือก คืออย่าลืมสวมรองเท้า (ไปในที่มีขวางหนาม)
เทียบได้กับ ได้คืบอย่าเอาศอก
ของที่ลับลมคมนัย ของไม่สุจริต
ที่พักอาศัย คือบ้านเรือน
อย่าด่วนโกรธ (คนที่ภักดีตน)

ที่ผิดช่วยเตือนตอบ
อย่าขอของรักมิตร
พบศัตรูปากปราศรัย
อย่ามัวเมาเนื่องนิตย
พึงผันเพื่อต่อญาติ
คนพาลอย่าพาลผิด
เมื่อพาที่พึงตอบ

ที่ชอบช่วยยกยอ
ชอบชิดมักจางจาก
ความในอย่าไขเขา (๓๔)
คิดตรองตรึกทุกเมื่อ
รู้ที่ฉลาดที่หาญ
อย่าผูกมิตรไมตรี
จนบนอบผู้ใหญ่

ที่ชอบ

สิ่งที่ถูกต้อง ถูกทำนองคลองธรรม ตรงกันข้ามกับ
ที่ผิด

อย่ามัวเมา

อย่าลุ่มหลง

คนพาลอย่าพาลผิด

คนเขาพาลก็อย่าพาลผิด (ไปกับเขา)

ช้างไล่เล่นเลียงหลบ
อย่ากอปรจิตริษยา
อย่าปลุกผีกลางคลอง
พลันจับหายวายม้วย
จงยลเยี่ยงสัมฤทธิ์แตกมิเสีย
ภายในอย่านำออก
อาสาเจ้าจนตัวตาย
ของแพงอย่ามักกิน

สุวานขบอย่าขบตอบ (๔๐)
เจรจากตามคติ
อย่าปองเรียนอาถรรพ์
อย่าลยเยี่ยงถั่วแตกมิติต
ลูกเมียอย่าวางใจ
ภายนอกอย่านำเข้า (๔๔)
อาสาขายจงพอแรง
อย่ายืนคำคนโลก

ช้างไล่เล่นเลียงหลบ

เล่น แปลว่า วิ่ง ใช้ได้กับทั้งคน สัตว์ และพาหนะ
เช่น คน ช้าง ม้า รด เล่น หากเขียนว่า ช้างไล่เล่น
เลียงหลบ ก็จะแปลว่า หากช้างไล่มากกระแทก
(คือ กระแทง) หรือ แทบจะถึงแล้ว ก็ให้วิ่งหนี
แบบหลบเลียง

เจรจากตามคติ

จะพูดสิ่งใด ก็ให้พูดความจริง (ไม่บิดเบือน)
หรือพูดตามทางที่ควรจะพูด คติ แปลว่า ทาง
อย่าทำสิ่งไม่ถูกไม่ควร หรืออย่าทำสิ่งอันไม่
เหมาะสมไม่สอดคล้องกับสถานที่ (เพราะอาจนำ
ภัยมาสู่ตน)

อย่าปลุกผีกลางคลอง

อย่าดู (และเอา) เยี่ยงอย่างถั่ว (กระเบื้อง) ซึ่ง
เมื่อแตกแล้วก็ไม่สามารถทำให้กลับคืนดีได้

จงยลเยี่ยงสัมฤทธิ์แตกมิเสีย

จงดูเยี่ยงอย่างสัมฤทธิ์เมื่อแตกหักแล้วก็ทำ
(หลอม) ให้ดีได้ดังเดิม

มัก

ชอบใจ พอใจ

โอบอ้อมเอาใจคน
 ท่านให้อย่าหมายโทษ
 ยอครูยอต่อหน้า
 ยอมิตรเมื่อลับหลัง
 เขียวสะเทินจะอดสู
 ผิดอย่าเอาเอาแต่ชอบ
 เข้าออกอย่าว่างใจ
 เขียวผู้ซังจะคอยโทษ

อย่ายลเหตุแต่ใกล้
 คนโหดให้เอ็นดู
 ขอข้าเมื่อแล้วกิจ (๕๐)
 ลูกเมียยังอย่าสรรเสริญ
 อย่าซังครูซังมิตร
 นอบตนต่อผู้เฒ่า
 ระวังระไวหน้าหลัง
 อย่ากริ้วโกรธเนื่องนิตย (๕๕)

หมาย
 คนโหดให้เอ็นดู
 ยอครูยอต่อหน้า
 ขอข้าเมื่อแล้วกิจ
 ยอมิตรเมื่อลับหลัง }
 ลูกเมียยัง
 เขียวสะเทินจะอดสู
 ผิดอย่าเอาเอาแต่ชอบ
 เขียวผู้ซังจะคอยโทษ

กำหนด มุ่ง
 คนยากไร้ก็ให้สงสารเขา
 เหตุที่ควรทำ ๓ ประการนี้ อาจเป็นเพราะครู
 เป็นผู้รู้ยอมไม่เหลิงคำขอ ส่วนข้าทาสจะได้ชอบใจ
 หายเหนื่อย และยอมิตรเช่นนี้ก็เป็นการชมอย่าง
 จริงใจไม่เสแสร้ง
 ลูกเมียยังมีชีวิตอยู่ หรืออาจแปลว่า ลูกเมียยังอยู่
 ต่อหน้า
 ผิดว่า แม้ว่า (ทำสิ่งใด) ซาดๆ เกินๆ กำกั่ง (ไม่ดี
 จริง) ก็จะเป็นที่อับอาย
 ผิด คือความไม่ดีไม่ถูกต้อง ชอบ คือความถูกต้อง
 ชอบธรรม ในที่นี้อาจหมายถึง อย่าทำในสิ่งผิด
 และให้ทำในสิ่งชอบ (ธรรม)
 ถ้าหากคนไม่ชอบเราอาจจะคอยให้โทษทำร้ายเรา

ผิวนิดปลิดไปร้าง

เครื่องสรรพยุทธอย่าวางจิต

อย่าทำการที่ผิด

โต้ตอบอย่าเสียคำ

พรรคพวกพึงทำนุถุ

ข้างตนไว้อารุ

คิดทุกขในสงสาร

คิดชวนชวายุที่ชอบ

คนขำอย่าร่วมรัก

ปลุกเอาแรงทั่วตน (๖๐)

ผิวนิดปลิดไปร้าง

โต้ตอบอย่าเสียคำ

คนขำ

ทำนุถุ

ปลุกเอาแรง

ถ้าทำความชั่วความผิด ความผิดก็จะติดตามไป
ไม่หายไปไหน ปลิด คือ ทำให้หลุดจากที่ ร้าง
คือ ไปจาก ว่าง เปล่า

พูดสิ่งใดออกไปแล้ว ก็อย่าหึงคำพูดนั้นเสีย
คนมีลับลมคมใน คนเจ้าเล่ห์

ทะนุบำรุง อุดหนุน

บำรุงเลี้ยง ให้เขามีแรง

ยลเยี่ยงไถ่นกกระทา
 ระเบิดระเบียบอย่าฟังคำ
 อย่าใช้คนบังบด
 ผากของรักจงพอใจ
 รักดีจงอย่าเกียจ
 นอบนบใจใส่สุทธิ์
 อย่าถากคนด้วยตา
 อย่าเลียนครุเตือนตำ
 คนทรยศอย่าเชื่อ
 อย่าผูกมิตรคนจร

พาลูกหลานมากิน
 การจะทำอย่าด่วนได้
 ทดแทนคุณท่านเมื่อยาก
 ฝ่าเท้าไทยอย่าทะนง
 เจ้าเคียดอย่าเคียดตอบ (๖๔)
 อย่าชู้คนด้วยปาก
 อย่าพาดด้วยหู
 อย่าริกล้าวคำคัด
 อย่าแผ่เผื่อความผิด
 ท่านสอนอย่าสอนตอบ (๗๐)

ระเบิดระเบียบ

ถ้อยคำเล่าลือ ระเบิด คือ ลือ เลื่องลือ ระเบิด คือ คำ
 เรื่อง ความ

อย่าใช้คนบังบด

อย่าใช้คนที่ทำอะไรปิดๆ บังๆ คนที่มีเจตนาว่า หรือ
 อาจแปลอีกอย่างว่า เมื่อใช้เขาทำสิ่งใดแล้วก็อย่า
 ปิดบังความดีของเขา

เมื่อยาก

เมื่อ (ท่าน) ลำบาก

อย่าเกียจ

อย่าไม่เชื่อ อย่าคัด

เคียด

โกรธ

อย่าชู้คนด้วยปาก

อย่าพูดจาทิ่มแทงให้เขาเสียหาย

อย่าพาดด้วยหู

อย่าด่วนเชื่อสิ่งที่ได้ยิน

อย่าเลียนครุ

อย่าล้อเลียนครุ

อย่าแผ่เผื่อความผิด

อย่าโยนความผิด ความไม่ดี (แก่คนอื่น)

คนจร

คนไม่มีถิ่นฐานหลักแหล่ง (คล้ายกับ อย่าคบคนจร
 หมอนหมิ่น)

ท่านสอนอย่าสอนตอบ

บางฉบับเขียน ท่านสอนอย่าสวนตอบ

ความชอบจำใส่ใจ
เมตตาตอบต่อมิตร
อย่านินทาผู้อื่น
คนจนอย่าดูถูก
ตระกูลตนจงค้ำับ
ท่านรักตนจงรักตอบ
ความเหนให้ประหยัด

ระวังระไวที่ไปมา
คิดแล้วจึงเจรจา
อย่าตั่นยกยกของตน
ปลูกไมตรีทั่วชน
อย่าจับลั่นแก่คน (๗๕)
ท่านนอบตนจงนอบแทน
เผ่ากระษัตริย์เพลิงงู

ตระกูลตนจงค้ำับ
อย่าจับลั่นแก่คน
ความเหนให้ประหยัด

จงให้ความเคารพ และไม่อับอายในชาติกำเนิด
ตระกูลของตน
อย่าจับผิดคำพูดคนอื่น
(สิ่งใด) ที่ควรหวงแหน ก็ให้ระมัดระวัง รักษาให้ดี
หรืออาจแปลว่า สิ่งใดเป็นความลับก็ให้รักษาไว้
ให้ดี

อย่าดูถูกว่าน้อย
อย่าปองภัยต่อท้าว
อย่าเข้าแบกงาช้าง
ปางมีชอบท่านช่วย
ผิจะบังบังจงลับ
ผิจะคั่นคั่นจงตาย

หึงห้อยอย่าแข่งไฟ
อย่ามกหัวพลันแตก
อย่าออกก้างขุนนาง (๔๐)
ปางป่วยท่านชิงช้าง
ผิจะจับจับจงมัน
ผิจะหมายหมายจงแท้

อย่ามกหัวพลันแตก
อย่าเข้าแบกงาช้าง

อย่าแข็งเกินไปจะเป็นอันตรายแก่ตน
อย่าทำการใดอันเสี่ยงภัยอันตราย และไม่เกิด
ประโยชน์แก่ตน

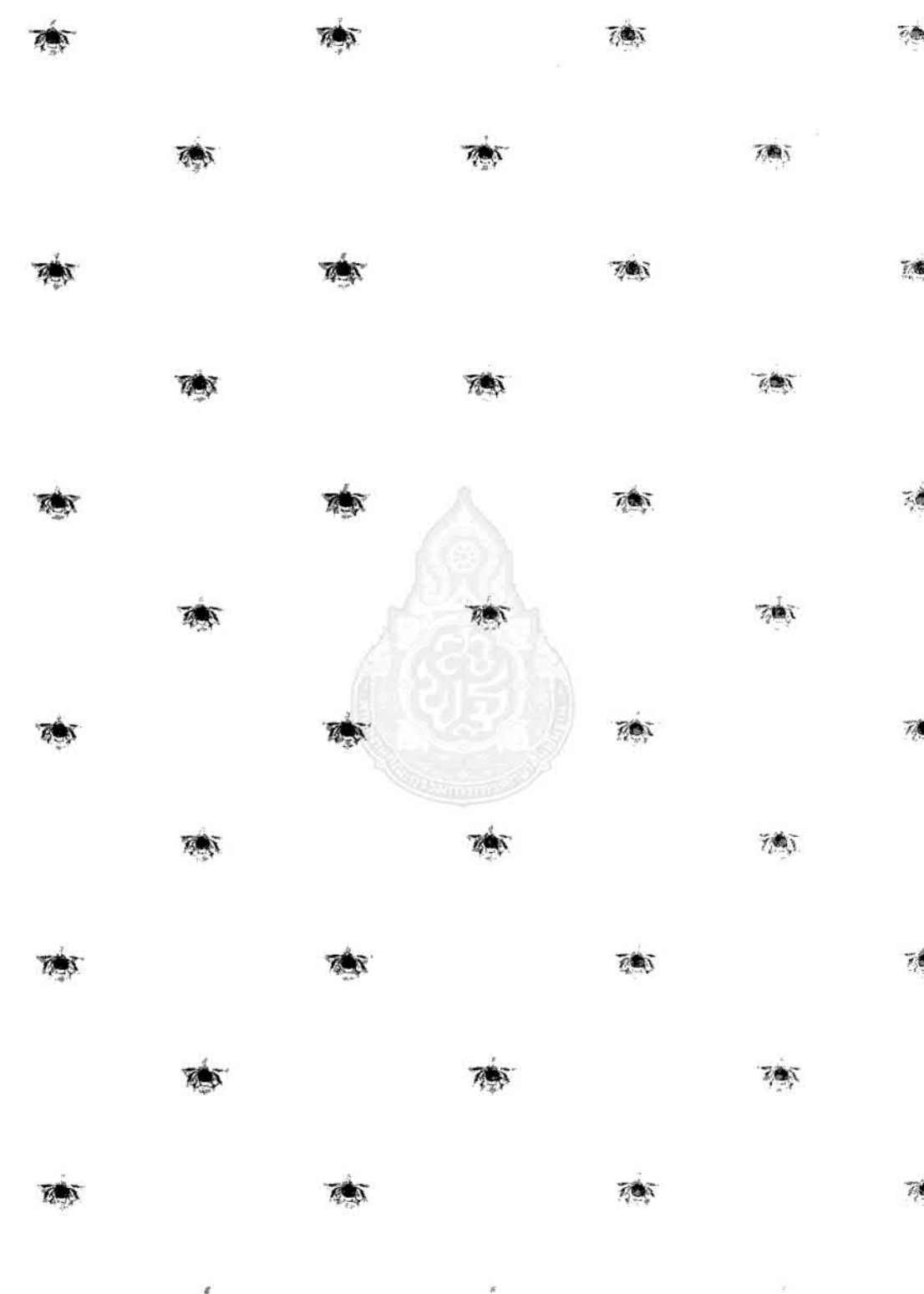
ผิจะแก้แก้จ้งกระจ่าง
 คิดข้างหน้าอย่าเบา
 เมื่อเข้าศิกระวังตน
 จงยังผู้ผู้มีศักดิ์
 อย่าตึงให้แก้กา
 อย่าใจเบาจ้งหนัก
 ข้าเก่าร้ายอดเอา
 อย่ารักลมกว่าน้ำ
 อย่ารักเดือนกว่าตะวัน
 ผู้เป็นปราชญ์พึงสดับ
 โดยอรรถอันถ่องถ้วน
 เลิศอ้างทางธรรม แลนา ฯ

อย่ารักห่างกว่าชิด
 อย่าถือเอาตื่นกว่าลึกลับ (๘๕)
 เป็นคนเรียนความรู้
 อย่ามักง่ายยามีติ
 อย่าตีปลาหน้าไซ
 อย่าตีสุนัขห้ามเห่า
 อย่ารักเหากว่าผม (๙๐)
 อย่ารักถ้ำกว่าเรือน
 สบสิ่งสรรพโอวาท
 ตรีบตริตรองปฏิบัติ
 แดงเลศเหตุเลือกล้วน

๑ บัณ เจิดจำแนกแจ้ง พิศดาร ความเอย
 ทิต ยุบลบรรหาร เหตุไฉน
 พระ ปิ่นนคราสถาน อุดรสุข ไทยนา
 ร่วง ราชนามนี้ได้ กล่าวถ้อยคำสอน ฯ

อย่าเบา
 อย่าตึงให้แก้กา
 อย่าตีปลาหน้าไซ
 อย่าตีสุนัขห้ามเห่า

บางฉบับเขียน *อย่าดูเบา*
 อย่าทำสิ่งอันไร้ประโยชน์ และอาจเกิดโทษแก่ตน
 อย่าขัดขวางประโยชน์ที่กำลังจะเกิดขึ้น
 อย่าทำสิ่งที่สวนทางกับธรรมชาติ เช่น ตีสุนัขเพื่อ
 ห้ามมันไม่ให้เห่า หรืออาจแปลอีกอย่างว่า อย่า
 ขัดขวางผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ของตน

โคลงประดิษฐ์พระร่วง

ฉบับพระราชนิพนธ์ใน
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ

โคลงประดิษฐ์พระร่วง*

๑ พระองค์พงศ์เผ่าสร้อย	สรเพชญ์
ภาคญาณสารแสงเสร็จ	สิ่งสิ้น
กล่าวกลอนสอนแสดง	ผดุงโลกย์
ไพเราะเสนาะสนิทลีน	เลิศล้ำสกลไกร (๑)

* ต้นฉบับของ โคลงประดิษฐ์พระร่วง นี้ได้มาจากหนังสือสมุดไทยดำ เรื่อง โคลง
ชลอพระพุทธไสยาสน์วัดป่าโมกข์. อักษรไทย. ภาษาไทย. เส้นทรดาล. จ.ศ. ๑๑๘๙
(พ.ศ. ๒๓๗๐) เลขที่ ๒๐๒ หมวดวรรณคดี ในหอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพฯ
ซึ่งเรียกชื่อว่า *ปรดิดพระร่วง*

พระองค์พงศ์เผ่าสร้อย สรเพชญ์

พระองค์ผู้สืบเชื้อสายจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในที่นี้หมายถึง
พระร่วง แห่งอาณาจักรสุโขทัย

กลอน คำประพันธ์ เทียบกับปัจจุบัน คือ ร้อยกรอง

๑ เมื่อเยาว์เสาวภาคย์ส้อง
 ครันวัยไพบูลย์ทุน
 อย่าไผ่ในทรัพย์สุน-
 อย่าราญการกิจให้

แสงคุณ
 เทียบไว้
 ทรทำน
 ราชภูรร้อนระสำระสาย (๒)

๑ ถ้อยถามความถี่ถ้วน
 เอาชอบประกอบการถวิล
 เสียผิตนิศผลทิน
 อย่าคบประสบพาลให้

ระบอบระบิล
 หวังไว้
 ทุกเมื่อ
 โทษร้ายเรือนแสง (๓)

๑ อย่างอวดยวดยิ่งพ้อง
 เข้าดงประสงค์แสงสรรพ
 ขำศึกคึกคั่นถลัน
 อย่าคะนึ่งทรอึงใจซ้ำ

พงศ์พันธุ์
 เพื่อนพรา
 ถลนแล่น
 ชอบเลี้ยวพลแสงหนี (๔)

ส้อง คือ ช่องเสพ ในที่นี้เป็นโทโทษ
 เรือน โดยทั่วไปหมายถึงบ้านเรือน แต่ในที่นี้หมายความว่า อัน
 เป็นเครื่อง เหตุให้เกิด คือ อย่าคบบกคนพาล อันเป็นเหตุ
 ให้เกิดโทษภัยแก่ตน
 ชอบเลี้ยวพลแสงหนี ชอบที่จะเร่งหนีไป คำ ลแสง กร่อนจาก แสงแสง
 สันนิษฐานว่าตรงกับคำ แร้งๆ แปลว่า เร่ง (เช่น ใน
 ไตรภูมิภควาว่า แร้งว่ายวน แร้งพาไป ถึงที่น้ำลึก หมายถึง
 ยิ่งว่ายวน ก็ยิ่งพาไปไกลฝั่ง) หรืออาจตรงกับคำ แล้ง
 แปลว่า หายไป เช่น น้ำแล้ง หมายถึง น้ำแห้งหาย

๑ ไปเรือนเพื่อนนั้นนั่ง
กิจตนรณแสวงการ
อย่าชิตสถิตสถานปาน
อย่าพ้นสกลศักดิ์เข้า

อย่านาน
แต่เข้า
เทียมท่าน
เรื่องร้ายสลายคุณ (๕)

๑ ที่ชิตสนิทเสน่หั้น
แสงไฟไมตรีแสน
ผดุงผลกุศลแดน
อย่าโรยโกยทรัพย์สร้าง

อย่าแคลน
อย่าร้าง
ผดุงชีพ
สืบเท่ากัลปา (๖)

๑ อ้ายลคนพลอยพริ้ง
เข็นเรือเผื่อสนนแสดง
อย่าใหญ่ไฟแสดงแห่ง
คนข้าอุตสำหรับสะกดยั้ง

พลอยแสง
แต่งตั้ง
ระกำราชฎี
อย่าขรุ้นฟูไฟ (๗)

อย่าโรยโกยทรัพย์สร้าง

อย่าโรย คือ อย่าขาดสาย หมายถึง ให้สร้างกุศล
สะสมเป็นทรัพย์ไว้ผดุงชีพตน อย่าให้ขาดสาย
คนที่ทำตามกันไป คอยยุยงส่งเสริมกัน ควรจะเป็น
คนพล่อย เพราะบังคับยาก แปลว่า คนพูดโดยไม่
ยั้งคิด บางฉบับใช้ คนพลอด

คนพลอย

สนน

ถนน

อย่าขรุ้นฟูไฟ

ขรุ้น สันนิษฐานว่า ตรงกับคำว่า ขุ่น หรือ ครุ่น ซึ่ง
แปลว่า บ่อยๆ ร่ำไป บทนี้อาจหมายถึง อย่าขุ่นแค้น
เป็นพินเป็นไฟ หรืออย่าครุ่นคิดเป็นพินเป็นไฟ

๑ คัลขุนปุนถ้อยแท้
 ตนผิตดะนึ่งสนอง
 อย่างจงจำนงจง
 พืชหวานผสานผสมกั

อย่าปอง
 เร่งรู้
 โทษท่าน
 ก่อไว้แสวงผล (๔)

ตนผิต
 จง

ผิต คือ แม้ว่า คำคำนี้สำนวนอื่นๆ เขียนว่า ผิด ซึ่งน่าจะถูกต้อง
 ผูกใจ

๑ เลี้ยงคนผลเผื่อไว้
ผู้ใหญ่อย่าไฝแสวง
อย่าให้ไพร่พลแซง
เดินหนสลดยักยอน

ประสงค์แรง
ขัดข้อง
ซังชอบ
เปลี่ยวเปลื้องอย่าไป (๙)

๑ ชลเชียวเหนียวน้ำอย่า
เดินป่าระวังเพื่อเสื่อ
ระมัดจัดสรรพเหลือ
อย่าลาปล้างจ้วงเหล้น

ขวางเรือ
ซ่อนเร้น
แท้สัน
ทาสให้โจนควร (๑๐)

๑ อย่าประมาทอาจเอื่อม
ทรัพย์ตนสนับสนุนทวี
พฤตสิ่งพึงพจนมี
ว่าท่านไซร้เกลือกมล้าง

ท่านผู้ดี
อย่าอ้าง
คุณเลิศ
ยกย่อนฤจะไหว (๑๑)

แซง ซังชอบ	แซง แซรง กับ แซรง มีความหมายตรงกัน คือ แซง แดกออกไปในที่นี้อาจแปลว่า อย่าให้ไพร่พลเปลี่ยนจากชอบเป็นซัง (บางฉบับใช้ แซรง ซังชอบ)
เปลี่ยวเปลื้อง	ควรเป็น เปลี่ยวเปลื้อง ถูกตามฉันทลักษณ์ แปลว่า หลุดไปคนเดียว
เหล้น	ภาษาไทยเดิมเขียน เหล้น แต่ภาษาไทยปัจจุบันเขียน เล่น (ซึ่งถ้าสังเกตจากเสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยถิ่นต่างๆ คำคำนี้ก็ควรเขียนว่า เหล้น)
ทาสให้	ข้าทาส หรือ ข้าของผู้เป็นใหญ่ คำคำนี้ต้นฉบับเขียน ทาสไทย ซึ่งน่าจะไม่ต้อง เพราะตำแหน่งของฉันทลักษณ์ตรงนี้ บังคับคำโท เพราะเป็นตำแหน่งของคำโท (ทั้งบาทอาจแปลว่า เราเป็นทาสก็อย่าลาปล้างล้อเลียนเจ้านาย)

๑ สถิตไหนให้เรียบรื้อ
อย่าวางจิตกิจอัน
ไพรินทร์ผืนผ่นถลัน
ปีกไปไกลลบลี้

เรียงขนัน
เสน่หานี้
ทะเลวงแล่น
ลอดเลี้ยวเสลือกสลน (๑๒)

๑ ได้สรวญควรแต่น้อย
ตั้งจิตนึกคำประคอง
รักษ์ตนประดณทรัพย์รอง
สิ่งของขำอย่าได้

นำสนอง
คั่งไว้
ควรคิด
รับร้ายสลายคุณ (๑๓)

๑ เห็นแจ้งแสงปากป้อง
อย่ารับทรัพย์ทำสะเทิน
ที่ทับสรวบแสงเชิญ
เดินหนสกลทศัน

เมียงเมิน
บิตบัน
กุดทักอ
เพื่อนพ้องสนับสนุน (๑๔)

ปีก ในที่นี้น่าจะเป็น *ปลีก* คือ แยกหรือหลีกไปจากหมู่จากพวก
 ได้สรวญ ใจความตรงนี้เมื่อเทียบกับสุภาษิตพระร่วงฉบับอื่นๆ แล้วน่าจะ
 หมายถึง *ได้ส่วน* (หนึ่ง)
 ประดณ *เพิ่มให้* (บาทนี้อาจแปลว่า ควรรักตนให้มากกว่ารักทรัพย์)
 สิ่งของขำ สิ่งของไม่สุจริต มีเงื่อนไขลบลมคมใน
 เห็นแจ้งแสงปากป้อง เมียงเมิน
 (แม้) เห็นถนัดตา ก็ให้ทำไม่เห็น และอย่าพูด (สิ่งที่ตาเห็น)

๑	อย่าระอาฝ่าเพื่อนฝัน	โฉนควาร	
	ครูสอนอ่อนโอนสรวน	อย่าซึ่ง	
	दनผิตกิจรูประมวล	ประมาณโทษ	
	สู่เสียเยียรทรัพย์ทั้ง	ศักดิ์ไสรควรสงวน	(๑๕)

๑	ภักดีอย่าเกียดเกี้ยว	กลแสวง	
	อย่าผิตมิตเสนห์แสดง	เคียดแค้น	
	แม่นพลังหวังผจงแจ้ง	เตือนตบ	
	ผชอบประกอบคุณแม่น	มาदन้อยพลอยทวี	(๑๖)

เยียร อาจแปลว่า ทำ แล้ว จึง แต่ในที่นี้น่าจะแปลว่า ทำ เป็นคำเน้นกิริยา
 ที่ตามมา (หมายถึง จงใจ ทั้ง ทรัพย์เพื่อรักษาศักดิ์)

มิต ในที่นี้ น่าจะหมายถึง มิตร

๑ อย่าปองของรักษ์พ้อง
เจื่อนหายสตายสดุงยอ
ศัตรูสู่เสมอต่อ
นอกสนิหประดิษฐ์ประโลมได้

พานขอ
ยากได้
ตามยอก
จิตชั่วระกำทรวง (๑๗)

๑ อาวุธยุทธแย่งอย่า
เมรียอย่าไผ่มนท์
คิดตายจะวายชลม
อย่าเบื้อเจลือทำเชื้อ

ไกลสกันธ
เนื่องเนื้อ
ทุกทุ่ม
ชอบขึ้นิจการ (๑๘)

๑ มักมันสรรพยาร้าย
รู้ที่ชลาดอาจแสวง
คนพาลอย่ารานแรง
อย่าสนิหขัดเชื้อแคล้ว

รังแสง
ที่เกล้า
ผดุงโทษ
คลาดให้ไกลสกล (๑๙)

เจื่อน เหมือน ประหนึ่ง (ว่า)

สตาย เสียตาย

เมรียอย่าไผ่มนท์ เนื่องเนื้อ

มนท์ คือ เชื่องช้า หรือ นาน บาทนี้อาจแปลว่า อย่าฝึกฝึสุธา
เป็นอาจิณ

วายชลม ในที่นี้จะหมายถึง วายชนม์ คือ ตาย (บาทนี้อาจแปลว่า ให้รำลึก
ถึงความตายอยู่ทุกโมงยาม)

อย่าเบื้อเจลือ ในที่นี้อาจแปลว่า อย่าเบื้อหน่าย

มักมัน คือ มักมัน หรือ มักหมั่น (บาทนี้อาจแปลว่า อย่าห่มั่นหรืออย่า
ชอบใช้ยามากจะเกิดพิษภัย)

คนพาล ต้นฉบับเขียน คนพาน

สกล ในที่นี้ น่าจะหมายถึง สกนธ คือ ร่างกาย ตัวตน

๑ กล่าวจริงสิ่งสัตย์รู้
แต่งตอบประกอบกลใน
อย่าคบประสบศักดิ์ไพ-
ช่างไล่ไกลคลาดคล้าย

เรียงไข
แต่น้อย
บุลย์เลิศ
เตลิดเลี้ยวแลงหนี (๒๐)

๑ สว่านกัดสะบัดสะบั้งอย่า
อย่าทอชิงหนึ่งหวงแหน
โอมอ่านสารสิทธิแสน
อย่าปลุกปีศาจอาจไว้

ทำแทน
ท่านไสร้
คุณเลิศ
น่านน้ำแนวคลอง (๒๑)

๑ อัดถันพลันมอดม้วย
ไม่ไปสถิตเสถียรเบียน
เสมอจางจางจาดเนียร
ล้มฤทธิ์บิตทะลุชั้น

อย่าเรียน
ส่วนสั้น
ฤจะรอด
เชื่อมใช้สนิทสนม (๒๒)

แต่งตอบประกอบกลใน แต่ม้อย

ในที่นี้อาจแปลว่า (ควรพูดแต่ความจริง) เสริมแต่งคำพูดแต่เพียงเล็กน้อย

สว่าน คือ สว่าน แปลว่า หมา (บาทนี้แปลว่า หมากัดอย่างกัดตอบ)
อย่าทอชิงหนึ่งหวงแหน ท่านไสร้

ทอชิง พจนานุกรมเขียน ทอชิง แปลว่า ต้มมัน มันคง ชนิง อาจเป็นคำเดียวกับ คะนิง แปลว่า คิด บาทนี้อาจแปลว่า อย่าหวงแหนวิชาความรู้ต่อผู้ใหญ่

อัดถัน คือ อาดรรพ์
ไม่ไป ต้นฉบับเขียน ไม่ไป แต่ความหมายและฉันทลักษณ์ตรงนี้ควรเขียน ไม่ไป

เสมอจางจางจาดเนียร ฤจะรอด

อย่างจางเมื่อแตกแล้วก็แตกเลย ไม่มีทางจะกลับมาเป็นจางได้อีก

๑ เมียมิ่งสิ่งร้ายอย่า
 ฝนอกบอกรรไกร
 ไฟในอย่าแสวงไป
 ภูวนัยไตรภพเกล้า
 เซลยใจ
 อย่าเข้า
 แนนอก
 มุ่งม้วยอาสา (๒๓)

๑ นายมนถลุนแล่นแม่น
 ตามแรงแห่งอาตมปรา
 ของแพงอย่าแสวงหา
 คนโลกโอบทรัพย์กลั่น
 อาสา
 โมชนั้น
 ประมวลมาก
 กล่าวเกลี้ยงอย่ายิน (๒๔)

อย่าเซลยใจ	อย่าวางใจ เซลยใจ ตรงกับคำ กล่าวใจ
นายมน	คือ (เจ้าขุน) มุสนาย ในที่นี้ นายมน เป็นกรรมของกริยา อาสา
ถลุนแล่น	ถลัน วิ่ง
กล่าวเกลี้ยง	กล่าว (ถ้อยคำอัน) อันไพเราะ
อย่ายิน	อย่าฟัง (คำ)

๑ เพื่อนสนิทชิดเชื้อโอบ
อย่าเฝื่อนเมลิอนมลายใคร
อย่ายลกลไกไล่ไก
อย่าแสวงแกว่งประทุษร้าย

เอาใจ
เบียดบ้าย
ผันยาก
โทษให้รับดินทร (๒๕)

๑ คนเขลาเผ่าโหดให้
ขอรูอยู่พักตรา
ขอทาสอาจกิจมา
ยอมมิตรสนิทเสน่หานี้

กรุณา
ชอบชี้
เสร็จก่อน
ลอบเลี้ยวลับหลัง (๒๖)

๑ เมียยังฟังอย่าเขื่อน
เยี่ยวผิดกิจการเสทิน
อย่าซังทั้งครุเมิน
นักสิทธิ์ผิดพจน์พร้อง

สรรเสริญ
เพื่อนพ้อง
มิตรมิ่ง
อย่าซังดาเดา (๒๗)

อย่าเฝื่อน ในที่นี้น่าจะตรงกับคำ *อย่าเฝื่อน* คือ อย่าผันเฝื่อน อย่าเห้น
หรือ *อย่าเฝื่อน* คือ อย่าเลือน (บาทนี้อาจแปลว่า หากมีใคร
มาป้ายความผิดเพื่อนสนิทของเราก็อยาห็นเหควความสนิทชิดชอบ
ไปจากเขา)

เมลิอนมลาย *เมลิอน* คือ เลือน ส่วน *มลาย* คือ มาย ลาย เป็นคำ
ภาษาไทยถิ่น แปลว่า คลายออก

เสทิน แสดงกิริยาซัดๆ เขินๆ เพราะกระดากอาย หรืออาจแปลว่า
ก้ำกึ่ง ครึ่งๆ กลางๆ

๑ โหระเหี้ยวเหี้ยวทักท้วง
ถักพจน์บทเฉลยไข
แพทยาคุณาไนย
สรรเสริญเจริญคุณล้วน

ประการใด
ถั่วถั่ว
ประสิทธิ์เลิศ
เลื่องลั่นสนำเสนอ (๒๘)

๑ เมียเดือนเจื่อนถูกถ้อย
เอาขอบระบอบกิจแคลง
ผู้เฒ่าเข้ารบแสดง
เข้าออกนอกในนั้น

ควรแสง
เกียดกัน
คุณโทษ
ชอบให้ระไวระวัง (๒๙)

๑ หน้าหลังระวังระเรียดให้
ผู้ซังหวังแสงสนอง
โกรธรังแสงประคอง
มั่นผิดปลิดไปส่แปล้

ไตรตรง
โทษท้อ
ควรพ้อ
ปลดร้ายขจายเสีย (๓๐)

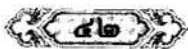
โหระเหี้ยว โหระเหี้ยวชาญ
เหี้ยว ทาก
ถัก อาจแปลว่า ร้อย หรือ เรียบเรียง ถักเขียน ทัก แปลว่า
 กล่าวเตือน ทักท้วง
เข้ารบ ในที่นี้น่าจะหมายถึง เคารพ
หน้าหลังระวังระเรียดให้ ไตรตรง

ระเรียด อาจมาจากคำว่า เรียด ในที่นี้ อาจแปลว่า (จะทำสิ่งใด)
ควรระมัดระวังไตรตรงเป็นลำดับ (ให้รอบคอบ) หรือ (จะทำสิ่งใด)
ก็ให้ทำทีละน้อย ค่อยๆ ทำ

๑ แสนสาตราจาวตเอื้อม	อย่าพาน
ไม้มิตรจิตมารหวาน	ต่อตั้ง
ผลชอบประกอบกลผลาญ	ทุษโทษ
ภาพลัษหวังแสงทั้ง	โชคชี้จะมีมา (๓๑)
๑ วังเวียนเล่นแล้วอย่า	ยินสนุก
คิดปลงสงสารทุกซ์	คำเข้า
อย่าหาญการกิจทุกซ์	ปดุงโทษ
แสงชอบประกอบประदनเข้า	ช่วยชี้ประคองคุณ (๓๒)

ภาพลัษ ใจความตรงนี้ น่าจะหมายถึง ภาพลัษ คือ ต่อจากนั้นไป
 วังเวียน คือ สังสารวัฏ หรือการเวียนว่ายตายเกิด
 ปดุง คือ ผดุง หมายถึง เพิ่มเติม อุดหนุน

๑ ได้กอบมอบมวลควร	แสงกำ
อย่าเกียจกลคนฆ่า	เสนห์เน้น
ดูไก่อใส่แสงนำ	ในลูก
เขี่ยคู้ชขยชขายเหล้น	ลุ่มล่อมกรูกิน (๓๓)

๑ ความผิดมิตรโทर्थเทียร	อย่าทำ
อย่ารับสัพของฆ่า	เกลียดไกล
บังบทคดคำสน่า	เสนอโทษ
ยามยากฝากทรพยให้	ตอต้องสนองคุณ (๓๔)

๑ ที่สนิทชิดเชื้อให้	พึงใจ
อย่าพระนองค้ควนัย	เสนห์นั้น
จงรักดีหนักเสมอไศล	เมรุมาศ
เจ้าเคียดอย่าเกียจกัน	กราบกำประนมสนอง (๓๕)

เกียจ	ใจความตรงนี้ ต้นฉบับเขียน เกียด
ลุ่มล่อม	ใจความตรงนี้ น่าจะหมายถึง รุมล่อม
โทर्थ	(อ่าน ท ร กล้ากัน) คือ คิดคดทรยศ คิดประทุษร้าย มักใช้คู่กับ กบฏ
เทียร	บางครั้งเขียน เทียร แปลว่า ย่อม โดยปกติ
ยามยาก	ยามเขาดกทุกขไดยาก

๑ อย่าคุตทุสโทษด้วย
อย่าตากไถนัยนา
หุหุนอย่าถลนมา
สามสถานการนี้ร้อน

วาจา
เคียดค้อน
พาลเพื่อน
เรื่องร้ายสลายใน (๓๖)

๑ อย่าเตียนเจียนจ้วงด่า
รู้ว่าอย่าเสนออย่า
ที่แหลมแรมพจนา
น้ำป่วนประมวสทมได้

ครุบา
หย่อนไว้
อย่าด่วน
คอยคัยสุเมรุเอน (๓๗)

๑ ลมหนักมักแพ้พฤษภา
แม่นให้ใส่ศัคดีหมาย
แม่นทักหักบุษปปราย
ให้ชอบระบอบระบับชั้น

สูงสลาย
อย่างนั้น
ชูเชิด
โลกล้วนสรรเสริญ (๓๘)

อย่าคุต

ใจความตรงนี้ น่าจะหมายถึง อย่าชุต

พาล

ใจความตรงนี้ ต้นฉบับเขียน พาน

รู้ว่าอย่าเสนออย่า หย่อนไว้

รู้ว่าสิ่งใดไม่ควรเสนอ สิ่งใดควรรับเสนอ สิ่งใดควร
ผ่อนไว้ก่อน คือ รู้กาลเทศะ

ที่แหลมแรมพจนา อย่าด่วน

แรม คือ รุ่งโร ทั้งบาทแปลว่า ขณะที่สถานการณ
คับขัน อันตราย ก็ให้รุ่งโรคำพูดไว้ก่อน อย่าด่วน
พูด

ทัก

คำที่ใกล้เคียง คือ ตัก ซึ่งยังใช้อยู่ในภาษาไทย
บางถิ่น ตรงกับคำว่า ปรัก (หักพัง)

๑ ผ่ายในใจเกียดแกล้ง
 ภายนอกบอกเสนอัน
 สรรเสริญเมินใจหัน
 กลมิดประดิดประดนแต่ม

๑ แม้นจิตคิดมุ้งมั่น
 อย่าไผ่ในคนทอรัง
 ความผิดกิจอย่าคะนึ่ง
 อย่าผวนสวนตอต้อง

๑ แสงชอบประกอบเร้งรู้
 อรรถบรรหารสารไซ
 พิเคราะห์เสนาะสนิทใน
 คิตแก้กรแสกรสายร้อย

๑ อย่าฉินยินเรื่องร้าย
 อย่ายักองค์ผจงไป
 เห็นท่านอย่าภารใจ
 พึงไผ่ไม้ตรีนี้

เพียนผัน
 ย่องแย้ม
 เทียนอยู่
 นอกไว้ในปลง (๓๙)

จริงจริง
 เปรียกพร้อง
 พึงเพื่อ
 โทษร้ายหลายสถาน (๔๐)

เจริญใจ
 ถี่ถ้อย
 ไตรเพท
 เล่ห์ชั้นพรรณนา (๔๑)

สกลไกร
 เชิดชี้
 ประมาณหมิ่น
 ชอบเชื้อทุกสถาน (๔๒)

จริงจริง	จริง อาจมีความหมายเดียวกับ ตรง และ จริง เหมือน ตรง (จ กับ ด interchangeable เช่น จะเข้-ตะเข้)
ทอรัง	คำนี้อาจมาจาก ทร คือ ชั่ว เลว กับคำ อิง คือ ส่งเสียง เรียกร้องเสียงขรม
สวน	คำนี้ในต้นฉบับเขียน สรวณ

๑ เกรงรู้ผู้นับเนื้อ	ในผล
เคล็ดแคลงอย่าแสวงกล	เกี้ยวเกี้ยว
ใครสนทิตสวาทติ (ตน)	เต็มเสน่ห์
ใครนอบตบอาตมเลี้ยว	นบน้อยมประนอมแทน (๔๓)
๑ ความแหงแคลงไคล้เร่ง	เร็วระมัด
งูไฟในกษัตริย์จัด	เรื่องร้อน
อย่าหมิ่นยินเลกสลัด	สลายชีพ
หึงห้อยอย่าชลอยซ้อน	แข่งสู้แสงสุริย์ (๔๔)

งูไฟในกษัตริย์	ในที่นี้อาจหมายถึง กษัตริย์ผู้มีพระเดชานุภาพดังไฟ และมีพระราชอำนาจตั้งงูพิษ
ชลอย	อาจมาจากคำ <i>เชลย</i> ซึ่งหมายถึง <i>ชะล่า</i> คือ อย่าชะล่าใจ
ซ้อน	อาจแปลงมาจากคำ <i>ค่อน</i> เพื่อให้เป็นรูปโท

๑ ออย่าปองจงโทษท้าว	ทรงธรรม
ออย่าห้าวร้ายสลายพลัน	แตกตอ้ง
แบกงาอย่าถลุนถลัน	ทะเลวงแล่น
ขุนนางอ้างอวดพ้อง	เฟื่องฟุ้งสน้ำเสนอ (๔๕)

๑ ปางชอบประกอบช่วยชี้	แสงผล
ปางผิดกิจชังคน	ชั่วใช้
ผิจะบังหวังลับสกล	นัยน์เนตร
เร่เร้นกระเสี้ยนกระส่ายให้	ลอดเลี้ยวเทรหาย (๔๖)

๑ ผิกมรุมนืดเน้น
ผิคันกระสันตังริง
ผิหมายกระสายพืงตะบึง
ผิจะแก้กแสกสายให้

๑ ผิวางทางลิกล้ำ
เกลือกูรู้สูโนมนท์
วิชาปรากฏผล
แหลมหลักคักดีคุณย่อน

๑ ติสวานการห้ามเห่า
ทาสเติมบ่เริ่มผิดแผง
ตึงสู่กาแสดง
อย่าเสน่ห์เล่ห์เหาให้

๑ รักลมชมเฟื่องฟ้า
กว่าฝนชลนูนอง
คูหาอย่าเสน่ห์สนอง
กว่าเรือนเงื่อนคุณล้ำ

ชั้นชิง
รอบไว้
ตะเบงรวด
หลุดหล่อยขยชขาย (๔๗)

เหลือสกล
เรื่องร่อน
เลยโลกย์
อย่าให้ใครเสมอ (๔๘)

อย่าแสวง
ผากไว้
ผดุงโทษ
ยิ่งพินผมสงวน (๔๙)

อย่าปอง
น่านน้ำ
เสมอถิ่น
เลิศล้วนสุขเสมอ (๕๐)

๑ อย่ารักเดือนเลื่อนเมรุ
 กว่าสุริยมุรธศรี
 เสนอคุณประมุขมิตรี
 แสนเกษมเปรมจิตหล้า

ศิริ
 เฟื่องฟ้า
 ภพโลกย์
 เลิศล้วนเสวยรมย์ (๕๑)

๑ แต่งไว้ให้โลกล้วน
 จงจำเรณูเจริญสวัสดิ์
 เป็นเฉลิมเจิมภูมัตถ์-
 บรมครูชูภาพเท่า

สอนสัตว์
 คำเช้า
 ยมโลกย์
 สุขชั้นอนันตคุณ (๕๒)

๑ พระร่วงล่วงโลกย์ล้ำ
ลัด้วันรุกรนร
จำบทพจน์รศกลอน* พร
เสวยสวรรคสรพสุขเท้า

คำสอน
กราบเกล้า
พจนเลิศ
โมกขม้วนควรแสวง (๔๓)

๑ มฤตुरรสปจนารถไว้
ตริภพจบสกลเจิม
ธรรมศาสตร์อาทิกุณเผติม
ศุภผลตลแดนฟ้า

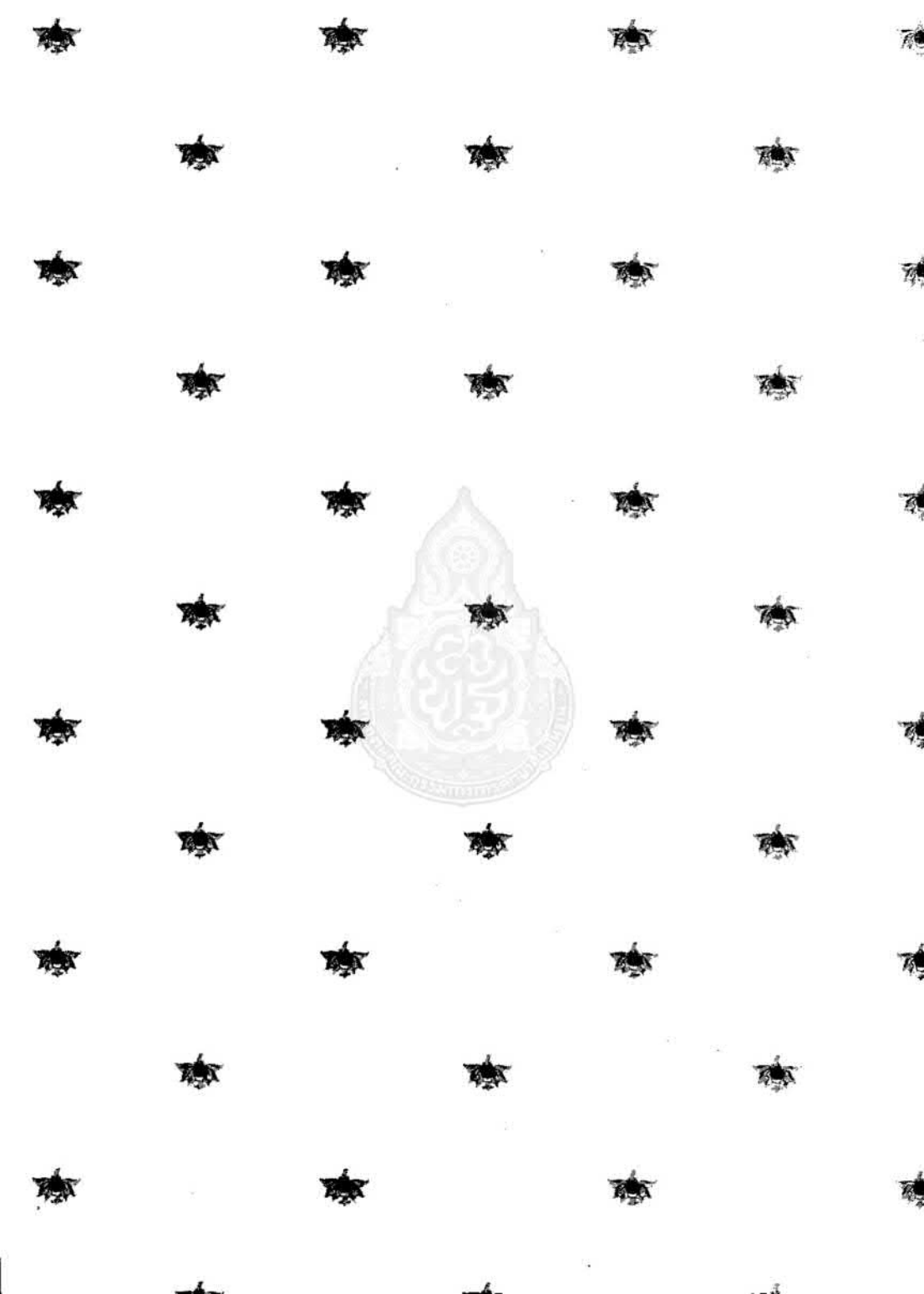
เป็นเฉลิม
แจ่มหล้า
ผดุงโลกย์
เฟื่องฟุ้งคึงสวรรค** (๔๔)

* ต้นฉบับมีข้อความเพียงว่า จำบทพจนรศกลอน แต่ในสมุดไทยเรื่อง ราชานุวัตร ฉบับ
วัดจันทราวาส อำเภอเมืองฯ จังหวัดเพชรบุรี มีต่อว่า ...พร พจนเลิศ

** ข้อความต่อจากนี้ ในสมุดไทยดำ จ.ศ. ๑๑๔๙ เขียนว่า “จบพระราชนิพนธ์โคลง
เรื่อง ประดิษฐ์พระร่วง เปน ๕๕ บท”

แดน อาจแปลว่า เต้น หรือ แดน ก็ได้

รายสุภาชิตพระร่วง

ฉบับวัดเกาะ สำนักนร่าย

ร่ายสุภาสิตพระร่วง*

๑ พระผู้ฝ้ายสรพษณ์	เล็งเห็นเสร็จทุกประการ (๑)
จึงพากย์ญาณกล่าวไว้	สอนสัตว์ในโลกา
ทำตามอย่าคลาดคล้อย	เมื่อน้อยให้เรียนวิชา
ให้หาสินเมื่อใหญ่	อย่าให้ลักทรัพย์ท่าน
อย่าคร้านแก่ความ	ว่าไรตามระบอบ (๕)
เอาแต่ชอบเสียผิด	อย่าคบมิตรคบพาล
อย่าอวดหาญแก่เพื่อน	เข้าเถื่อนอย่าลืมพริ้ว

* ได้จากหนังสืออนุสรณ์อายุครบเจ็ดสิบห้า ซึ่งหนังสือนี้ เรียกว่า สุภาสิตพระร่วง คัมภีร์สอง

พระผู้ฝ้ายสรพษณ์
พากย์ญาณ
เอาแต่ชอบเสียผิด
พริ้ว

พระผู้ทรงรู้แจ้ง (ฝ้าย บางฉบับเขียน ฝั)
กล่าวสั่งสอนปัญญาความรู้
ทำแต่สิ่งที่ชอบธรรม ละสิ่งที่ผิด
อาวุธชนิดหนึ่งคล้ายมีด แต่ขนาดใหญ่และยาวกว่า

ข้าศึกมาอย่าอนใจ
 การเรือดนเร่งคิด
 อย่าไผ่สูงให้พันศักดิ์
 ปลุกไมตรีอย่ารู้ร้าง
 อย่าโดยคำคนพลอด
 เป็นคนอย่าทำใจใหญ่
 คบขุนนางอย่าโหด
 อย่าคำนึงโทษท่าน
 เลี้ยงคนไว้กินแรง
 อย่าให้ไพร่ชังตน
 สายน้ำเชี่ยวอย่าขวางเรือ
 ให้ระมัดฟันไฟ
 อย่าประมาทท่านผู้ดี
 ผู้เฒ่าสั่งเร่งจำความ
 ทำชั่วเรือกไว้กันตน
 ที่ภัยเร่งหลบหลีก
 ได้ส่วนอย่ามักมาก
 รักตนสงวนตน

ไปเรือนท่านอย่านั่งนาน
 อย่านั่งชิดผู้ใหญ่
 คนที่รักอย่าดูถูก (๑๐)
 สร้างกุศลอย่ารู้โรย
 เข็นเรือทอดกลางถนน
 ข้าคนไพร่อย่าไฟฟู
 โทษตนผิดคิดรำพึง
 หวานพืชจะเอาผล (๑๕)
 อย่าขัดแย้งผู้ใหญ่
 เดินหนอย่าไปเปลี่ยว
 ที่ซุ่มเสือให้ประหยัด
 ตนเป็นไทยอย่าคบทาส
 มีสินอย่าอวดมั่ง (๒๐)
 ที่ขวากหนามอย่าเสียเกือก
 คนรักอย่าวางใจ
 ปีกไม่ชุ่มอย่าด่วน
 อย่ามีปากกล้าว่าคน
 ให้รักตนกว่าทรัพย์ (๒๕)

ทอด

วาง จอด

กินแรง

ใช้แรงงาน

ปีกไม่ชุ่ม

ความตอนนี้ น่าจะหมายถึง ปีกไม่ชุ่ม

อย่าได้รับของเชิญ
ของฝากควรจึงรับ
ที่ไปจึงมีเพื่อน
ครูบาสอนอย่าโกรธ
ผู้เสียสินสงวนศักดิ์
อย่าค่อนเคียดแค้นมิตร
ถ้าชอบช่วยยกยอ
อย่ายืมเงินทองของหายาก
ภายในคิดดูจนนอก
อย่าเมาเมวเนื่องนิจ
อย่าเปื้อนเบื้องทางธรรม
ให้รู้ที่ตลาดที่หาญ
อย่าเอาเป็นมิตรไปมา
ให้ตอบถ้อยแต่พอดน
ช้างไล่แล่นชอบชบ
อย่าหึงสาแก่ท่าน
อย่าปลุกผีกลางคลอง
พลันจับหายมอดม้วย

เห็นเต็มตาแล้วอย่าปาก
ที่ทับจมีไฟ
อย่าพินเพื่อนระอา
โทษตนผิดจรรู้
ภักตือยากลเกียจ (๓๐)
ถ้าผิดช่วยเตือนตอบ
อย่าขอของรักเพื่อน
ศัตรูปากปราศรัย
หอกดาบอย่าใกล้ตัว
คิดความตายทุกเมื่อ (๓๕)
อย่ามักหมั่นจะพูดพยาธิ
คนพาลอย่าพาลผิด
เจรจาจรอบคอบ
ให้คบคนผู้ใหญ่
หมาชบอย่าชบหมา (๔๐)
โอมอ่านเรียนแต่ยุคดี
อย่าปองเรียนอาถรรพ์
อย่าดูเยี่ยงถ้วยแตกมิติต

อย่าปาก	อย่าพูด
ทับ	เรือนเครื่องผูกอย่างหนึ่ง
พูดพยาธิ	เมื่อเทียบกับสำนวนอื่น ๆ ใจความตรงนี้ควรเขียน พุนพยาธิ
อย่าหึงสา	อย่าเบียดเบียน ทำร้าย คิดร้าย (หึงสา คือ หึงสา)
เรียนแต่ยุคดี	เรียนแต่สิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม (ตันฉับเขียน เรียกแต่ยุคดี)

ดูเยี่ยงสัมฤทธิ์แตกบมิเสีย
ไฟในอย่านำออก
อาสาเจ้าจนตัวตาย
ของแพงอย่ามักกิน
ค่อยโอบอ้อมเอาใจเพื่อน
อย่ายลเห็นแต่ไกล
คนโหดให้เอ็นดู
ยอมช้าเมื่อแล้วกิจ
ลูกเมียยังอย่าสรรเสริญ
อย่าชังครูชังมิตร

ลูกเมียยังอย่าวางใจ
ไฟนอกอย่านำเข้า (๔๙)
อาสานายให้เต็มแรง
อย่าชินคำคนโลก
อย่าพินเพื่อนแก่คน
ท้าวไทยอย่าหมายโทษ
ขอรูยต่อหน้า (๕๐)
ยอมมิตรเมื่อลับหลัง
จะสะเทือนอดสู
นักสิทธิ์เตือนอย่าดูต่ำ

โหราเชื่อว่าควรจำ
 ลูกเมียเตือนควรค่อยคิด
 นบนอบแก่ผู้เฒ่า
 ระวังระไวหน้าหลัง
 อย่างกริ้วโกรธเนื่องนิตย
 วางหอกดาบอย่าหาญ
 จะได้ชอบเมื่อภายหลัง
 รำพึงทุกข์สงสาร
 คิดไต่ถามหาความชอบ
 คนข่อยรักใคร่
 ลูกหลานมากินอยู่
 ของข่อยารับไว้
 ทดแทนคุณท่านเมื่อยาก
 ท้าวไทยอย่าทะนง
 เจ้าเคียดอย่าเคียดตอบ
 อย่าถากถางท่านด้วยตา

หมอยาอย่าอย่าดูถูก
 ผิดอย่าเอาเอาแต่ชอบ (๕๕)
 เข้าออกอย่าอนใจ
 เยียวผู้ซังจะคอยโทษ
 ที่ผิดปลิดเสียบ้าง
 จะมารไฟรีตอ
 วังเวียงอย่ายินสนุก (๖๐)
 อย่าหาญทำความผิด
 อย่าได้กอบเสียกำ
 เยี่ยงไก่ถูกหาลูก
 ความมีกระทำทำ
 อย่าใช้คนบังบด (๖๕)
 ฝากที่รักจงพอใจ
 จงรักดีอย่ากลเกลียด
 นบนอบใจใสสุทธิ
 อย่าพาผิดด้วยหู

หมอยา

อย่ายินสนุก

อย่าได้กอบเสียกำ

หมอเวทมนตร์คาถา (หมอผี)

อย่าเอาแต่รู้สึกเพลิดเพลิน หรือชอบในสิ่งชั่ววนใจ

เมื่อได้ส่วนใหญ่แล้ว อย่าทิ้งส่วนน้อย

อย่าเตือนครูตีดำ
 ที่หลักแหลมอย่าด่วน
 ลมพัดนักหักแพไม้
 ถ้าจะหักจงพอใจ
 ภายนอกคิดสรรเสริญ
 คนทรยศอย่าเชื่อ
 อย่าคิดความผันผวน
 ความชอบเก็บใส่ใจ
 รู้พิจารณาพินิจ
 อย่าฉันทาท่านผู้อื่น
 เห็นคนอย่าดูถูก
 เร่งรู้เร่งคำนับ
 ท่านรักตนจงรักตอบ
 ครั้นเห็นแน่ (น) ให้ประหยัด
 อย่าดูถูกว่าน้อย
 อย่าปองภัยตอบท้าว

ครูว่าอย่าว่านัก (๗๐)
 น้ำปวนนักมักเป็นตม
 จะให้ให้จงพอคักดี
 ภายในจงคิดสำรอก
 เมินใจตนพึงจด
 อย่าได้เพ้อความผิด (๗๕)
 ท่านสอนอย่าสอนตอบ
 เร่งระไวที่ในป่า
 คิดแล้วจึงเจรจา
 อย่ายืนเนือยกตน
 ปลุกไมตรีจงถ้วนผู้ (๘๐)
 อย่าจับลิ้นแก่คน
 ใครนอนตนจงนอนแทน
 เผือกษัตริย์เหมือนไฟ
 หิงห้อยอย่าแข่งไฟ
 หัวนักมักจะแตก (๘๕)

เตือน
 แพ้ไม้

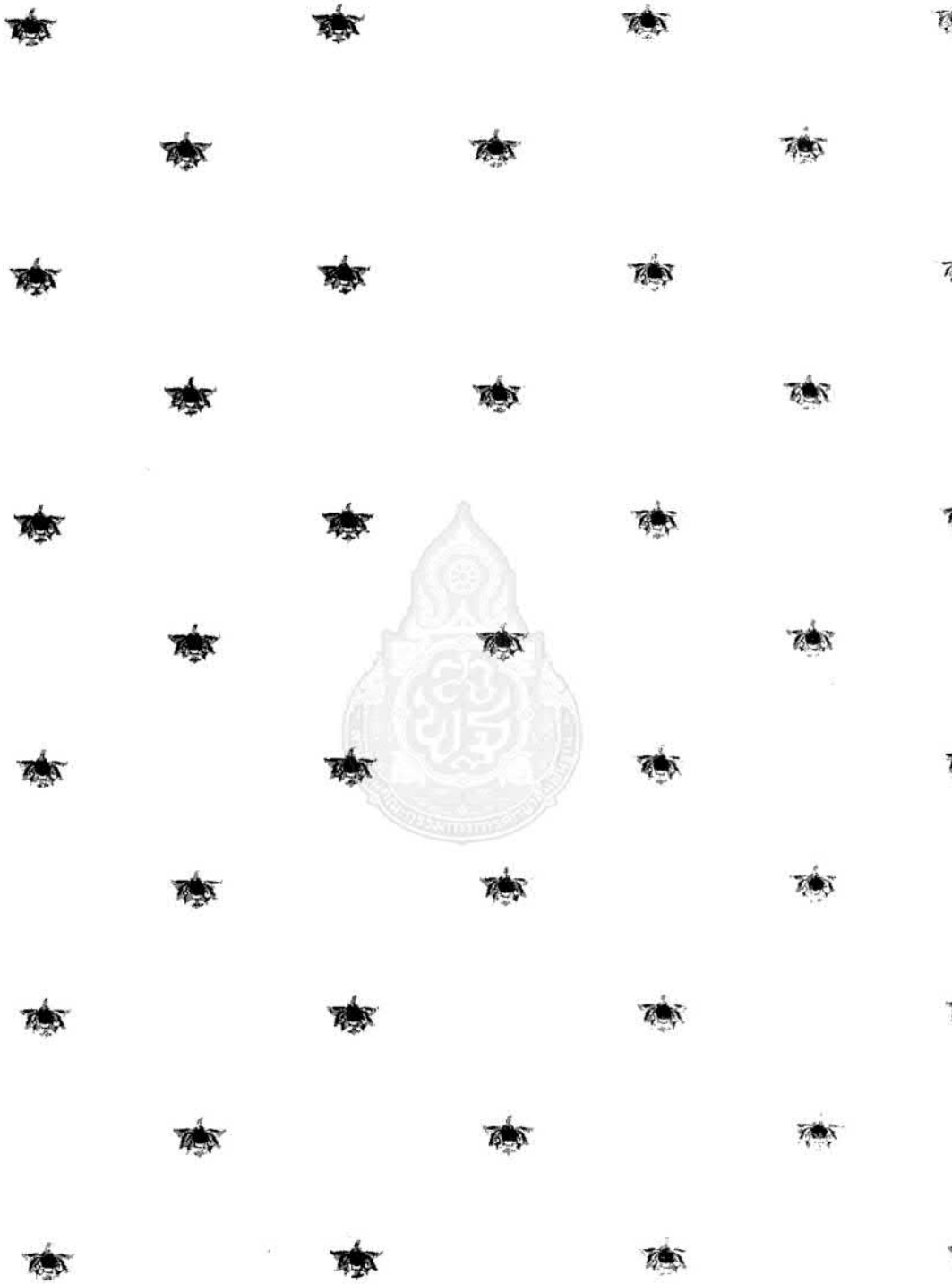
ภายในจงคิดสำรอก
 อย่าได้เพ้อ
 เร่งรู้เร่งคำนับ
 เผือกษัตริย์

ใจความตอนนี ในสุภาสิตพระร่วงฉบับอื่นๆ เขียน เตียน
 ในที่นี้ แพ้ แปลว่า ชนะ ตามความหมายโบราณ และยัง
 ใช้อยู่ในถิ่นล้านนาและอีสาน
 ในใจให้คิดค้ายของไม่ต้ออก
 เพ้อ คือ พร่ำเพ้อ
 ผู้ที่ยังมีความรู้ ก็ยังถ่อมตน
 ต้นฉบับเขียน เผือกษัตริย์ ซึ่งน่าจะไม่ได้ถูกต้อง

ออย่าเข้าแบกงงซ้าง
 ปางตนชอบท่านช่วย
 ถ้าวะบังบังจงลัับ
 ถ้าวะคั่นคั่นจนตาย
 ถ้าวะแก้แก้จงกระจำง
 เกลือกท่านนีกู้จะเสี้ยนตน
 ให้งผู้แหลมหลัก
 ออย่าตึงให้แก้กา
 ซ้าเก้าร้ายอดเอา
 ออย่ารักลมตีกว่าน้ำ
 ออย่ารักเดือนย้งกว่าตะวัน
 จะถึงความสุขทุกเมื่อ
 ให้งถึงสุขส่วสั่วดีแล

ออย่าอวดอ้างว่าขุนนาง
 ปางตนป่วยท่านซัง
 ถ้าวะจับจับจงมัน
 ถ้าวะหมายหมายจงแท้
 ถ้าวะวางวางจงลึก (๙๐)
 เป็นคนเรียนรู้ความ
 ออย่าม้ง่ายมิตี
 ออย่าตีหมาอันหอนเห่า
 ออย่ารักเหาดีกว่าผม
 ออย่ารักถ้าย้งกว่าเรือน (๙๑)
 ธรรมเหล่านี้ใครทำตาม
 เพื่อแต่งไว้ให้สรรพสัตว์

สุภาษิตพระร่วงคำโคลง

ฉบับพระราชนิพนธ์ใน
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

สุภาสิตพระร่วงคำโคลง

ทพบาทสมเด็จกรมขุญเฑศวร์เจ้าอยู่หัว
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

๑ ห่อขุนหมื่นรุ่งเรือง
หอขบเขตสโหหม
ทพรัตน์ประไพประไพ
ประไพประไพประไพ

ดอมไอ สดุดใจ
อครักษ์
หรรษา สดุดใจ
หอขบหมื่นมโหฬาร (๑)

๒ รถมสนประไพประไพ
สนประไพประไพ
ทพรัตน์ประไพ
ประไพประไพประไพ

สนประไพ
สนประไพ
จากไพร
สนประไพ (๒)

๓ อครักษ์ประไพ
สนประไพประไพ
ทพรัตน์ประไพ
ประไพประไพประไพ

สนประไพ
เกิดแก่
ทพรัตน์
ทพรัตน์ (๓)

๔ ห่อขุนหมื่นรุ่งเรือง
หอขบเขตสโหหม
ทพรัตน์ประไพ
ประไพประไพประไพ

ทพรัตน์
เกิดแก่
ทพรัตน์
ทพรัตน์ (๔)

๖

๑ เมื่อก่อนอันนิจ
ลงม่นนาว่า
ถ่อไถ่ก่งขี้ไผ่
จันหนักคึกไม่คึก
ระมกขมิ้นขมิ้น

๑ อ่อนน้อม
พารบอบบ่อ
ลดต่ำบอบบ่อ
คณณณณณณ

๑ เก้าเก้า
ลงบ่อนบ่อ
เมื่อก่อน
น้อมน้อม

๑ เก้าเก้า
บ่อนบ่อ
เมื่อก่อน
น้อมน้อม

๑ ไปก่อน
เมื่อก่อน
น้อมน้อม
น้อมน้อม

พารบอบ
เมื่อก่อน
น้อมน้อม
น้อมน้อม

๑ น้อม
น้อมน้อม
น้อมน้อม
น้อมน้อม

๑ น้อม
น้อมน้อม
น้อมน้อม
น้อมน้อม

๑ น้อม
น้อมน้อม
น้อมน้อม
น้อมน้อม

๑ น้อม
น้อมน้อม
น้อมน้อม
น้อมน้อม

๓

๑ เว้นตนเองนั้นแล้ว
เว้นย่งย่งมอดน
เว้นเรียวเปรี๊ยะเดี๋ยวย
เว้นรกรทกวันน

ลต เทพเทอญ
พินันน
เปิดเคียวรี ทัพเลบ
แห่งแกเฝ้ายดรี (๑๐)

๑ ที่หัดอันไกรย
อันคดเคี้ยวเสมอน
กอนสงอันอันน
อันอันอัน

อันอัน หักน
กันน
อันอันอัน ทัพเลบ
อันอันอัน (๑๑)

๑ ยืนอันอันอัน
อันอันอันอันอัน
อันอันอันอันอัน
อันอันอันอันอัน

อันอัน
อันอันอัน
อันอันอันอันอัน
อันอันอันอันอัน (๑๒)

๑ อันอันอันอันอัน
อันอันอันอันอันอันอัน
อันอันอันอันอัน
อันอันอันอันอัน

อันอันอันอันอัน
อันอันอันอันอัน
อันอันอันอันอัน
อันอันอันอันอัน (๑๓)

๑ อันอันอันอันอัน
อันอันอันอันอันอันอัน
อันอันอันอันอันอันอัน
อันอันอันอันอันอันอัน

อันอันอันอันอัน
อันอันอันอันอัน
อันอันอันอันอันอันอัน
อันอันอันอันอันอันอัน (๑๔)

๔

๑ ออกรั้วไต้ปิ่นมัททกั
 ฐิกะนังอช่าปิ่นคน
 อวดธิดาเลี้ยงกล
 เขาชัดดกให้ท้าย

สีมณฑ
 มกัณท์
 แก้ววิ
 แหน่แก้วคัททัง (๑๕)

๑ ฐิกะนังอช่ากล่ามัย
 ปัดปิ่นใบช่นโกนา
 ฐิกะนังอช่า นัยช
 ฝัดดกรั้วธิดาให้

นินทา
 ขี้ไต้
 แก้วสีน กัณเฑ
 จลาขอิมมอจกั (๑๖)

๑ มีนออกคณไม้มอด
 อช่าจันท์อัสถอน
 มีนวิชัยมัยชัยบอน
 ไผ่ดลสยล้าบาท

กัณทรอน
 แฉกเขา
 ขอนปักษ์ ในแฉ
 พินไต้กัณ (๑๗)

๑ ที่ดอกรั้วอช่าไท
 งามดลันลัมปัทท
 อช่าขยัชัฏกั
 หักจิตดลันให้

กอลมัย
 รอกัไต้
 งามเข็ช
 ฝักรั้วดลัน (๑๘)

๑ ดลันนี้ทักนวิชัยธวั
 ไผ่พินชัยคณท
 ฐิกะนังอช่ากณ
 เหนืออันดลันที่สวนลัน

คณท
 ดลันคณ
 ทนในนัย คณ
 เข็ชกัณ (๑๙)

๕

๑ ออคำขวัญเนตร
คบช้อยวิเศษศักดิ์
อากถีจั่วฉาบพดักดิ์
ปรกฏปรัสจากโพธิ์

๑ โพธิ์เนตรเปิดโพธิ์
เห็นชัดวิเศษศักดิ์
อากถีจั่วฉาบพดักดิ์
ปรกฏปรัสจากโพธิ์

๑ ออคำขวัญเนตร
คบช้อยวิเศษศักดิ์
อากถีจั่วฉาบพดักดิ์
ปรกฏปรัสจากโพธิ์

๑ ออคำขวัญเนตร
คบช้อยวิเศษศักดิ์
อากถีจั่วฉาบพดักดิ์
ปรกฏปรัสจากโพธิ์

๑ ออคำขวัญเนตร
คบช้อยวิเศษศักดิ์
อากถีจั่วฉาบพดักดิ์
ปรกฏปรัสจากโพธิ์

พดักดิ์
พดักดิ์
พดักดิ์
พดักดิ์ (๒๐)

พดักดิ์
พดักดิ์
พดักดิ์
พดักดิ์ (๒๑)

พดักดิ์
พดักดิ์
พดักดิ์
พดักดิ์ (๒๒)

พดักดิ์
พดักดิ์
พดักดิ์
พดักดิ์ (๒๓)

พดักดิ์
พดักดิ์
พดักดิ์
พดักดิ์ (๒๔)

๖

๑ ที่บ้านเลี้ยว ล้อมเว้ง
คนในเขตต์จำเริญ
ดัดฝึที่บุรีษก
ตามผ่านทิวชัฏ

ปรีชติ
พลัดมัท
ชั่วอยู่ นันทุ
ผ่านพ้นเจดพลัน (๒๕)

๑ ธานีไพรเมตไวั
เปลอนนอบปัสสอติ
โศกก่อ กิดกสิ
เพื่องดลูกจามกัน

ลชสี
ลกดขันธ์
ภาก่อ เพ็งเง
ต่อไร่ทุกใน (๒๖)

๑ ธานีไพรเมตไวั
ลชสีทลลภิกษา
อภัพหมากุส
ปรีเมทคน บำลิก

ทลล
ลชสีทลล
ระเสว
แม่นแทลล (๒๗)

๑ มีสีนอบอวดนบ
เป็บอมิธมฤต
อิกอคมมัท
หึงมัทปรีชกุดแม่น

นพิกน
เก็บดเค้น
มิธมอื่อ นอเอ
อากอญปรี (๒๘)

๑ ททลลเก้น
จกนบสีงอ
อภัพหมากุส
กือสีงสีปรีชกุดแม่น

จกนบ แม่นเทอ
ททลล
สีงอ นอเอ
ททลลสีงสีปรีชกุด (๒๙)

๘๖

๑ เมท้าววิเวือกวิ
สุริยตบระดม
ภักคณรัจฉิก
ลงอชักรังโกหั้น

ปัดสน สมนไถ
ถันนิน
คณภัก เน้นทอ
เลือกที่ควม (๓๐)

๑ ขนทาบหิวนพ้อง
คณมตมอถิ
หะเนปัดไม่
เดินเลือกอชักรัง

ไนว
นสีกพัน
อชักรัง นกน
อชักรังปัด (๓๑)

๑ ใต้สั่นแลอชักรัง
เปียบวันจะลงพท
วเลียบอชักรัง
คณภักคณภัก

มกน
คณภัก
คณภัก คณภัก
คณภักคณภัก (๓๒)

๑ อชักรังปัดคณภัก
อชักรังคณภัก
คณภักคณภัก
คณภักคณภัก

คณภัก
คณภักคณภัก
คณภักคณภัก
คณภักคณภัก (๓๓)

๑ คณภักคณภัก
คณภักคณภัก
คณภักคณภัก
คณภักคณภัก

คณภักคณภัก
คณภักคณภัก
คณภักคณภัก
คณภักคณภัก (๓๔)

๘

๑ ในที่นี้ ลัทธิ
 หักที่แห่ ไตร
 ที่ใดได้อันล้นใน
 ภาชนะ ล้นล้น

๑ ของอันเกิดจาก
 แม่เจ้าเห็น ล้นล้น
 ล้นล้น แล่แม่เจ้า
 แม่เจ้าเห็น ล้นล้น

๑ ของอันเกิดจาก
 เงินแล ของอัน
 ของอัน กิเลสอัน
 อยุ่จะ ชาติกรรม

๑ ของอันเกิดจาก
 ล้นล้น ล้นล้น
 ภาชนะ ล้นล้น
 ในภาชนะ นอกแล้ว

๑ ของอันเกิดจาก
 ล้นล้น ล้นล้น
 ล้นล้น ล้นล้น
 ล้นล้น ล้นล้น

ล้นล้น
 ล้นล้น
 ล้นล้น ล้นล้น
 ล้นล้น ล้นล้น (๓๕)

ล้นล้น
 ล้นล้น
 ล้นล้น ล้นล้น
 ล้นล้น ล้นล้น (๓๖)

ล้นล้น ล้นล้น
 ล้นล้น ล้นล้น
 ล้นล้น ล้นล้น
 ล้นล้น ล้นล้น (๓๗)

ล้นล้น
 ล้นล้น
 ล้นล้น ล้นล้น
 ล้นล้น ล้นล้น (๓๘)

ล้นล้น
 ล้นล้น
 ล้นล้น ล้นล้น
 ล้นล้น ล้นล้น (๓๙)

ก

๑ ลั้งไร ดัดไถ่แลว
 ลงหมัน ฝัดคางอ้อ
 ทำบุญ ขบ่เพื่อกาม
 หมกมุ่น ฟูมฟั่นเพี้ยน

แบ่งวาม
 ขบ่เพื่อก
 ทำวีก เทอญพ้อ
 กกิธอ้งเปลื้องกม (๔๐)

๑ เป็นนบตมอกริ
 ชีกที่นทญเนี่ยมฮาด
 ตกนทญกูฏกิลลา
 กงจธอ้งเลี้ยวเก

ที่รลา
 อุกกล
 ทกเมือ
 เน้นททอวดนึ่ง (๔๑)

๑ เป็นรลาทบชบลิวัน
 รลาทญพญอช
 อีกรลาทชักรบ
 สวมลั้งกล่ากนี้ไย

อูกกล
 แลบไย
 ชอ้นท กุริตช
 รลาทไยคณท (๔๒)

๑ ลงนทญทักอ้อ
 นทญทอบกิลกม
 ขบ่โพดกกล
 ส้ามลั้งกล่ากนี้ไย

อริ นทญ
 เทียมท
 นทญผด ๑อกท
 แม่นแท้คณนทญ (๔๓)

๑ ฆิพาลอีกพอก
 ขบ่กบณนิทลนทญ
 เสรทอ้งไยคิ
 ทอบแล่นทอ ทนพรว

คิถฉิด
 กกิธอ้ง
 รบคอบ
 ทนนิยอปัตไย (๔๔)

๗๐

๑ ยักใหญ่ลักอบตริย
อีกปิ่นชู้เมธาวี
คณคณประสพ
คณคณทิว

ชนมา ชูเชย
มอบ
ทานชื้อ
อันใช้ไร่ไผ่มาง (๕๕)

๑ รั้งไฉ่ดงแล่นล้อ
คือท่งสูงศักดิ์กราบ
หมาชบอู่ไถ่ชบ
คือท่งปลาทูชื้อ

ช่อนช้อย
ไต่ไต่
หมาตอ
จั่วแล้งหมาง (๕๖)

๑ ไฉนอันเรียนแต่ยุค
ชบเล่นปลุกกลด
ชาดกรพดิมกร
ไฉนเล่นพิณพมวัน

คือดี
หลอกลิ้น
คณเล่น
มอดม้วยมรณ (๕๗)

๑ จดเตเปื่องก้องแตก
ดบตอกลัดบาน
สัสมุทธีสีปิ่น
กึ่งแตกบ่เสียหมัน

แทนพาท
หมัน
เนื้อแน่น
เมฆาแก้กงม (๕๘)

๑ ไชยอามจำนาถัง
เหลือนหนึ่งบ่ร้างแตกพลัน
โอหน่ออันแฉะเมื่อนั้น
เหลือนหนึ่งสัสมุทธี

ถึงกัน
ขันธ์
แก้ผิด ไต้หม
เปรมใช้ไฟเลี้ยง (๕๙)

๑๑

๑ ชูกะมีปกิจอันไธ
 กอณลปของท้าวไท
 อกันักขบไช
 ปิระแพรงพมยไช

วางใจ นกัณ
 บอกรั
 แก่ลูก มีบเลย
 อกัธอณนัททณ (๕๐)

๑ กอณลในอณไธ
 กอณลปอชบอณ
 สักกนอณนอ
 อกันักมาโทสณ

ทำออก
 นอณน
 เคื่องน
 มัดชอณนอณนอ (๕๑)

๑ อกณนอณนอ
 ปอณนอณนอ
 อกณนอณนอ
 สักกนอณนอ

อกณนอ
 อกณนอ
 อกณนอ
 อกณนอ (๕๒)

๑ อกณนอณนอ
 อกณนอณนอ
 อกณนอณนอ
 อกณนอณนอ

อกณนอ
 อกณนอ
 อกณนอ
 อกณนอ (๕๓)

๑ อกณนอณนอ
 อกณนอณนอ
 อกณนอณนอ
 อกณนอณนอ

อกณนอ
 อกณนอ
 อกณนอ
 อกณนอ (๕๔)

๑๖

๑ อ้อกร้ออุบอไถ
 ฅมของวิฑู
 แม้มือมิบสขมส
 จอมอดสกตส

๑ ปีบหักสิทไธ
 เป็ญลือญม
 อบอดสกตส
 ฅมไธสขมส

๑ ฅกเม็บแม้อาพล
 สขมคตคตคต
 อบอดสกตส
 เม็บคตคตคต

๑ เท้อออกอบอไธ
 ฅมคตคตคต
 ฅมคตคตคต
 เม็บคตคตคต

๑ ปีบคตคตคต
 อบอดสกตคตคต
 สขมคตคตคต
 ฅมคตคตคต

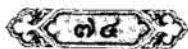
๑ ฅม
 ฅม
 ฅม
 บกคตคตคต (๕๕)

๑ ฅม
 ฅม
 ฅม
 ฅม (๕๖)

๑ ฅม
 ฅม
 ฅม
 ฅม (๕๗)

๑ ฅม
 ฅม
 ฅม
 ฅม (๕๘)

๑ ฅม
 ฅม
 ฅม
 ฅม (๕๙)

๑๓

๑ ผู้ใดใจในดวงแก้ว
เริ่มเพาไม่มัวพจน
กรรมชอบจนได้พบ
เอยจระงับใจ

เคื่องหลาบ นาง
ชอบให้
ผลิบาน เจ้าขุน
แต่รักชอบเอย (๖๐)

๑ เกี้ยวพาราสีให้เสีย
เสนาแล้วลงนุก
ทำสิ่งใดทั้งทุก
เพ็ดพินนิกฤตชอบวัน

สอยสุ
หัดพิน
ภักดี บัณฑิต
จีตรวราภักต (๖๑)

๑ อดทนทุกข์ทำดี
ทำสิ่งใดทั้งทุก
หมั่นหาชอบแล้ว
มีอะไรหมั่นไป

เปื้อน
หมั่นไป
ได้พบ
ชอบทำดี (๖๒)

๑ เป็นคนผู้มั่งคั่ง
ได้กอบอวลแล้ว
กอบใจพินิจ
ประเพณีสืบมา

คน
เป็น
วันรอบ จึง
แต่เมื่อทำ (๖๓)

๑ ได้พบคนเป็นบัณฑิต
พินิจพินิจพินิจ
เมื่อใดแล้วดูงาน
ดูสิ่งและทุกสิ่ง

แห่ง
อดทน
มาอยู่
ทุกสิ่ง (๖๔)

๑๔

๑ ทอมนไถมิธรมหัมมายุต
มิธรมกัททกัฏฐิยงคัม
กณบิธยทาพุดนํ
เจือบจปัดใช้แล้ว

อชัทำ
เสนันิแพ้
คงอชั ใบโกลย
หลอกเหลลันเป็นลอบ (๖๕)

๑ แม้อบไถอเก็ไสร
ทำเมื่อชากนุกนุหน
แม้อจเณกัททณ
มิกเมื่อพอใช้ไสร

แทนคุณ ทานก
ทอนไสร
กรักร้อม จีตนา
กัณนิกรณ (๖๖)

๑ ชูบถลท่นดุษเลี่ยม
คงอชั เหมทนง
คงวกับกัทเฒ
เจือได้ยถลคงอชัไถ

เผ่าพด
อชัไถ
อชัเก็ย
ได้ยถทกรตบแทน (๖๗)

๑ แหม่นแหม่นลบหลบหม้อม
ถวิยบักอชัจันชุต
ถวิยคัมอชัทากถ
คัมพิตเพนอชั

ไฉสฺสทวิ
เคะทวิ
เก็ยคัม
อชัหม้อมพื่อ (๖๘)

๑ อชัถัธันคณจถวิง
ฐัธัธัธัธัธัธัธัธัธั
คณจถวิง
ยลคัธัธัธัธัธัธั

คณจ
คณจ
คณจ
อชัไถถัธันคณ (๖๙)

๑๕

๑ กุศลอันดีอันแล้ว
 ภาวนาอันประเสริฐ
 ลมพัดจลลิตอันเห็น
 หนาอันดีจนจลลิต

มกกับใน ตามหา
 จันทอัน
 แพ้พญาคช
 มั่นไว้ในธรรม (๗๐)

๑ ให้ปันลงให้แต่
 ให้อันมากอัน
 ให้จกกันลงกัน
 ภิโรภา เวียงอัน

พอสักดี
 อันอัน
 พอสักดี เทวเทว
 ภูมอันอัน (๗๑)

๑ ภาวนาอันดีอัน
 แลอันอันอันอัน
 เมื่อนใดอันอัน
 ภาวนาอันอันอัน

อันอัน
 อันอัน
 อันอัน
 อันอันอันอัน (๗๒)

๑ อันอันอันอันอัน
 อันอันอันอันอัน
 อันอันอันอันอัน
 อันอันอันอันอัน

อันอันอันอัน
 อันอันอันอัน
 อันอันอันอัน
 อันอันอันอัน (๗๓)

๑ อันอันอันอันอัน
 อันอันอันอันอัน
 อันอันอันอันอัน
 อันอันอันอันอัน

อันอันอันอัน
 อันอันอันอัน
 อันอันอันอัน
 อันอันอันอัน (๗๔)

๑๖

๑ ด้วอินผิพพิริอคำ
 เชื้อผิพพิริอคำ
 อคำหมิ่นมิ่งเงา
 ลีลยอเลลยเร็ดจือ

นิพนทา
 ผิพพิริ
 ยอชก ธารเง
 พจนยู่ปมทวน (๗๕)

๑ เน้นทานอคำไต่ถ้วน
 ฤทธมลาภพลาตูก
 ไม่นี่ลีลยเร็ดจือ
 นิสมจ ป้อมปริงจือ

ดัดก เทา
 เด็ดลี
 ไรชก ยู่ทอญ
 พลาตพิริผิพ (๗๖)

๑ เร็ดจือผิพลีลย
 อคำมิ่งเงาอชบ
 ปมเพชรีอชบ
 คานท์หมิ่นค่อนไค

คัมพ
 ถ้วนปช
 เมธาเร็ดจือ เทา
 จิไต้ปมโพธิ์ (๗๗)

๑ ไตรภักทาส์
 ไทรภักทาส์
 จะชบ แก่ผิพ
 จะมิชบ เทา

ภักทาส์
 เทา
 ชบชบ ชบ
 ทวิผิพ (๗๘)

๑ อคำป้อมมิ่ง
 ฤทธมลาภพลาตูก
 ไม่นี่ลีลยเร็ดจือ
 นิสมจ ป้อมปริงจือ

ผิพ
 ฤทธม
 ไม่นี่ลีลยเร็ดจือ
 นิสมจ ป้อมปริงจือ (๗๙)

เครื่อง

นำจะแปลว่า อันเป็นองค์ประกอบให้

๑๗

๑ แด่เกษมย์ปวิจักขณ
 ทำนอ์อวดดาก
 รเมตวิโรจน์ดู
 ฐาเป็นปวิชัยรอบ

ไพจิ
 ธานีชัย
 หอมเกษมย์
 ติกาไศคฉมดี (๘๐)

๑ อติศิปิรมมากแลว
 ศึกฉิดฉะปัดตาม
 งนธิยเจบแลวตาม
 เป็ชัยปวิบุษริทักไธ

ฉอนฉาม
 ไซ่ไศ
 ขบถ
 ไทปนิศตามฉลาญ (๘๑)

๑ ไทมหายุหาภมากแลว
 ศึกพำคัมทำแหก
 ฉกัฉกัฉกัฉกั
 เกาหลเนนิอัม

มกัฉกั
 อกัฉกั
 ภาล ในฉกั
 ฟ้าไฉนไฉน (๘๒)

๑ งามมกัฉกัฉกั
 ทักฉกัฉกั
 งามฉกัฉกั
 งามฉกัฉกั

งามฉกั
 ปวิพศุติชัย
 ทักฉกั ปวิ
 งามฉกั (๘๓)

๑ ฉกัฉกั
 ฉกัฉกั
 ฉกัฉกั
 ฉกัฉกั

ฉกั
 ฉกั
 ฉกั
 ฉกั (๘๔)

๑๘

อุณาเขตมณฑลแก้ว
แม่จางอุบลทอง
จาเห็หิ่ล่งลืออากา
คณลลลลลลลลล

๑ปณคนเร้นนพือรัฐ
ตอ้งคี่ตปัทท
ให้ป่องนลิกแหลมส
ธบ่คี่ตมกข่าลล

๑ธบ่ล่งนพือให้
งจกนน้ำผล
ธบ่ล่งนพือคัมภ
นพือคัมภล่งนพือ

๑กนเปริยบยูคี่
นพือคัมภคัมภ
กนคัมภคัมภคัมภ
นพือคัมภคัมภ

๑คณพีมัคกข
นพือคัมภคัมภ
คัมภคัมภคัมภ
นพือคัมภคัมภ

แก้วมจาง ใต้ป่อง
คณคัมภ
นพือคัมภ คัมภ
นพือคัมภ (๘๕)

นพือ
นพือ
นพือ นพือ
นพือคัมภคัมภ (๘๖)

คณ
นพือ
นพือ
นพือคัมภคัมภ (๘๗)

นพือ
นพือ
นพือ
นพือคัมภคัมภ (๘๘)

นพือคัมภคัมภ
นพือคัมภ
นพือคัมภคัมภ
นพือคัมภคัมภ (๘๙)

๑๓

ออลงกักรเป็นก่า
ออลงกักรลุ่มหลวม
ออลงกักรคณาธรม
ออลงกักรเฝ้าหน้าล้า

๑ เหนือขึ้นเปรียบต้อยลี้
ลามเลื้อยออลงกักร
เปี่ยมกมลใหญ่จะพลอย
หมกม่นตาจกกลิ้ง

๑ ลมโชรพัดผ่านแล
หัดตกใจวังมข
เป็นลมเมื่อแยกกลิ้ง
เป็นอากกนีสช้อน

๑ ใบภาณพาทังเล้า
เล็งบ่มใบชมนิยบใน
จลัดลัดกมลโต
จับเปรียบลวมล้า

๑ นมิ่งรักแม่ใหญ่ก้อง
มิใช่ศพนางอว
ทุกาเปรียบเชืบบบ
พลัดไถลมือแม่

ภักขม
ก่าหน้า
ภักขม เวื่อนหา
กิดนล้าก่าตจัน (๑๐)

เล็งหือบ มกัณ
รียก
เล็งลี้ลุ่ม ต้อยหา
เกลือกกลิ้งจกใจ (๑๑)

โคมจิบ ใจใหญ่
เก๋วอัน
อันใหญ่
สจใจโคมพาทัง (๑๒)

เค็มนก
โลกนี้
สจใจ ใจนถาอว
บดใจหือบ (๑๓)

กมลพา
แม่แท้
เวื่อนแม่ เวื่อน
เล็งหือบคิยบใจอว (๑๔)

๖๐

๑. เตือนอย่าลืม // ดวงอันน้อย
 จะเหินหายเปรียบกับน้ำ
 หิ่งห้อยที่จางหายไป
 ไปเป็นแสงที่ไกลไกล

ภาวนา
 ห่อหุ้มไว้
 ตลอดเวลา
 ไปเป็นแสงที่ไกลไกล (๔๕)

๑. เตือนอย่าลืม // ดวงอันน้อย
 จะเหินหายเปรียบกับน้ำ
 หิ่งห้อยที่จางหายไป
 ไปเป็นแสงที่ไกลไกล

สัจธรรม
 รสอันน้อย
 ห่อหุ้มไว้
 ตลอดเวลา (๔๖)

๑. เตือนอย่าลืม // ดวงอันน้อย
 จะเหินหายเปรียบกับน้ำ
 หิ่งห้อยที่จางหายไป
 ไปเป็นแสงที่ไกลไกล

ภาวนา
 ห่อหุ้มไว้
 ตลอดเวลา
 ไปเป็นแสงที่ไกลไกล (๔๗)

๑. เตือนอย่าลืม // ดวงอันน้อย
 จะเหินหายเปรียบกับน้ำ
 หิ่งห้อยที่จางหายไป
 ไปเป็นแสงที่ไกลไกล

จักพา ห่อหุ้มไว้
 ตลอดเวลา
 ไปเป็นแสงที่ไกลไกล (๔๘)

๑. เตือนอย่าลืม // ดวงอันน้อย
 จะเหินหายเปรียบกับน้ำ
 หิ่งห้อยที่จางหายไป
 ไปเป็นแสงที่ไกลไกล

จักพา ห่อหุ้มไว้
 ตลอดเวลา
 ไปเป็นแสงที่ไกลไกล (๔๙)

๒๑

๑ ไทยและฝรังแม่น
แม่จันทราผมน
สัณห์ชั่วและดีชั่ว
คนห่วยอันปญฺญูทอจ

เหมือนกัน ผ่องบ
แยกบ
มะป้อม งามบ
อสนลวันชวนเพื่อน (๑๐๐)

๑ จกัป้อนพวงเพื้อทอ
นกพิณดม้แต่กิด
หั่นหยาสนาปิต
โซบะ: กล้วยบัว

ทอ
ปอกปล้อง
กัม ใจเทอญ
เปิดให้ใส่นาย (๑๐๑)

๑ หลงของอยู่ทอเพื้อ
คณเพื้อคัมภรณ
ตบตีตาตบ หันตาม
คณเพื้อในทอเค

ทอ
งอ
ภพิต จกัณ
เพื้ออยู่ขึ้นบ (๑๐๒)

๑ ปังสอกลดเพื้อ
สอจนดกดีจกัณ
สอชใจแนแม่ดก
สอชใจพอมสอชใจ

สอจนดก
สอชใจ
สอชใจ
เพื้อไว้สอชใจ (๑๐๓)

๑ กัมลิสสอจนบ่ง
สอจนบ่งกัมลิส
กัมลิสพมบใช้บห
อภม: สอจิตแล้ว

อภม
กจ: แกส
สอจิต
สอจิตกัมลิส (๑๐๔)

เพื่อน

ในที่นี้หมายถึง เลอะเลือน ฟั่นเฟือน

๒๒

๑ สำนึกนภ เก่งกลา
ทุกนภบิยสอชย
ทศลามคิสีใน
คณมิธาค รอดพัน

บทใน กิ่ว
มากล้น
คณ:
ผาดแย้วรณนิพาล (๑๐๕)

๑ ทบทรณ บัณฑิตเชื้อ
สวไธกสิธยธิดา
ภวภวราท แรธภณ
เกรงอเก็บบรณิน กักกล

เข็ชทรณ
สวธวิธ
รอนภพ
ก่อภูมิจิน (๑๐๖)

๑ เลี้ยวไสยบอภยอัน
รุ่งนภพจันทรจัน
เกณธะธะธะ
พิจิตพทศเทพท้าว

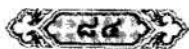
นภเสวริ
รุ่งนภ
ธาทน
ท่งเพ็ญเทพ (๑๐๗)

๑ เกรนภพคำ
เพชราเพื่อทอภพ
ทวรูปสัสมนชย
นภทศ หอบน้อม

เกรนไธ
นภพ
นภ
นภทศ (๑๐๘)

๑ ดุจนาภทศเชื้อ
ลุ่มนภพหนึ่ง
แม่ลุ่มนภพ
ลุ่มนภพหนึ่ง

นภทศ
นภทศ
นภทศ
นภทศ (๑๐๙)

๒๓

๑ บ่อป กนเฝ้าทูลละออง
ทำ สืบสืบลือชา
รวิ กนศัตินอาศ
บทัน แดกนัยยอยแล

ร่วมทูล
อัญเฝ้า
ครนเฝ้า
สวสวสวสว (๑๑๐)

๑ บ่อป ไททนต์ทนต์ทนต์
กน สลลลลลลลลล
อธ ปรนปรนปรน
รท ซึ่งเรื่อรชคณอช

ลลลล
ลลลล
ลลลล
ลลลลลลลลล (๑๑๑)

๑ ท ด้ยปรนปรนปรน
ดา ระเมือด้ยปรน
จล ปรนปรนปรน
สทล ด้ยปรนปรน

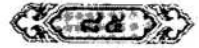
ปรนปรน ปรนปรน
ลลลลลล
ลลลลลล ปรนปรน
ลลลลลลลล (๑๑๒)

๑ ทล มัปปรนปรน
ว่า ปรนปรน ปรนปรน
พ ออปรนปรน
รลล ด้ยปรนปรน

ลลลลลล ปรนปรน
ลลลลลล
ลลลลลล ปรนปรน
ลลลลลลลล (๑๑๓)

๑ ปรนปรนลลลลลล
ปรนปรนลลลลลล
ลลลลลลลลลล
ลลลลลลลลลล

ลลลล
ลลลล
ลลลลลลลล
ลลลลลลลลลล (๑๑๔)

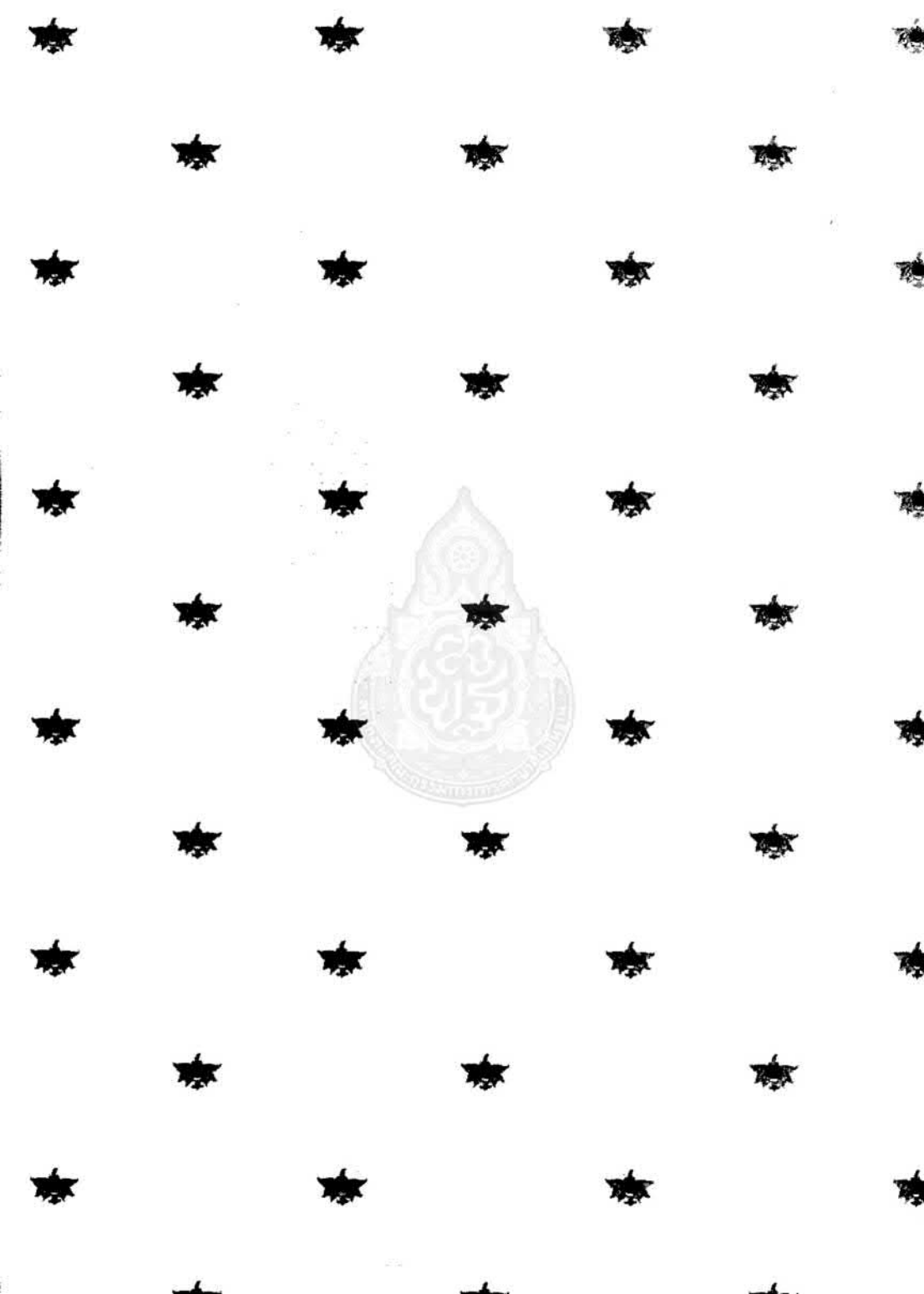
๒๔

๑ กิ๊วคำผิดแผกไป
แต่สรรพใจคณจวบ
บทใดที่แท้ซั
ปภพบุพบเพียบพร้อม

จากฉบับ เดิมแก้ไข
ทุกข้อ
ขึ้นบรรทัดใหม่
ทุกที่ที่พอควร ฯ (๑๑๔)

พระราชนิพนธ์ สุภาสิตพระร่วงคำโคลง ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้
นำมาจาก สมาคมนิสิตเก่าอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในพระราชูปถัมภ์
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, พระราชนิพนธ์ร้อยกรอง
ร้อยเรื่องในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพฯ,
๒๕๓๔), ภาคผนวก (หน้า ๑๕๗-๑๕๘)

ร่ายสุภาสิตตั้ง

ฉบับวัดลาด อำเภอเมืองฯ จังหวัดเพชรบุรี

ร่ายสุภาสัทตั้ง*

๑ พระผู้หวังสรรพคุณ	เล็งเห็นเสร็จทุกประการ (๑)
จึงภา...ญา...กล่าวไว้	สอนชนให้ทั่วโลกา
ข...อย่าได้คลาดคล้อย	เมื่อน้อยให้เรียนวิชา
ให้คิดหาสินต่อใหญ่	อย่าได้ไฝเอาสินท่าน
อย่าได้คร้านชอบเสียผิด	อย่าคบมิตรผู้เป็นพาล (๔)
อย่าอวดหาญกับพวกเพื่อน	แม้เข้าเถื่อนอย่าลืมหว่า
เข้าศึกมาอย่าอ่อนใจ	ไปเรือนใครอย่าอยู่นาน
เรือนตนการงานเร่งให้คิด	อย่านั่งชิตท่านผู้ใหญ่
อย่าได้ไฝสูงศักดิ์	อันที่รักอย่าดูถูก

* ร่ายสุภาสัทตั้ง นี้ มีต้นฉบับเป็นลายมือเขียนอยู่ในสมุดไทยดำ พบที่วัดลาด
อำเภอเมืองฯ จังหวัดเพชรบุรี นายล้อม เพ็งแก้ว สอบชำระ ตีพิมพ์ครั้งแรก
ในหนังสือ ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพิเศษ เมื่อพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๘ ชื่อใน
ต้นฉบับเขียนว่า สุภาสัทตั้ง

ไมตรีปลูกอย่ารู้ร้าง
หนึ่งอย่าโดยคำพลอยพลอด
แม่นทำนออย่าเสียเหมือง
ห้ามมือห่างและใจใหญ่
คบขุนนางอย่าทำโหด
อย่าค้ำนึ่งโทษแก่ท่าน
เลี้ยงคนไว้จะกินแรง
อย่าให้ใครเขาชังตน
ที่น้ำเชี่ยวอย่าขวางเรือ
ให้ระมัดทั้งฟันไฟ
อย่าประมาทท่านผู้ดี
ผู้เฒ่าสั่งเร่งจำความ
ทำชั่วเรือกไว้กับตน
ที่มีภัยให้เร่งหลีกเลี่ยง
แม่นได้ส่วนอย่ามักมาก
แม่นรักตนให้สงวนตน

กุศลสร้างอย่ารู้โรย (๑๐)
เช่นเรือทอดไกล...
เข้าเมืองอย่าเสียขุนนาง
ข้าคนใช้อย่าไฟฟู
โทษตนผิดคิดรำพึง
พืชหวานจะเอาผล (๑๕)
อย่าขัดแย้งท่านผู้ใหญ่
แม่นเดินหนอย่าเดินเปลี่ยว
ที่ชุมเสือให้ประหยัด
ตนเป็นไทยอย่าคบทาส
ทรัพย์สินมียาอดมั่ง (๒๐)
ที่ขวากหนามอย่าเสียเกือก
หนึ่งรักคนอย่าวางใจ
เป็นแง่ปลิกนั้นอย่าด่วน
อย่ากลัวยากยิ่งกว่าคน
ให้รักตนยิ่งกว่าทรัพย์ (๒๕)

เสีย ทั้ง ไปไกล หรือ ห่าง เช่น อย่าเสียเหมือง คือ อย่าไปไกลแหล่งน้ำ
อย่าเสียขุนนาง คือ อย่าห่างขุนนาง
ห้ามมือห่างและใจใหญ่
ห้ามสุรุษสุรายุ้ยจ่ายเกินตัว
แง่ เหลี่ยม สัน มุมที่ยื่นออกมา
ปลิก แยกย่อยออกไปจากส่วนใหญ่

อย่าให้รับของอันเชษฐ
 ของได้ฝากควรจึงรับ
 อันที่ไปให้มิเพื่อน
 สู้เสียสินให้สงวนศักดิ์
 อย่าควรเคียดแค้นศัตรู
 ที่ท่านชอบช่วยยกยอ
 อย่าให้เยียนยืมเงินทอง
 อันภายในคิดตุนอก
 อย่าเมาเมวให้พินิจ
 อย่าเป็นอนาถฝ่ายทางธรรม

ตาเต็มเห็นแล้วอย่าปาก
 อยู่ทีหลับให้มิไฟ
 ที่พื้นเพื่อนให้จรรู้
 คนใดรักดีอย่าเกียด
 ที่ท่านผิดช่วยเตือนตบ (๓๐)
 อย่าขอของรักเพื่อน
 ศัตรูปองปากปราศรัย
 ไว้ดาบหอกอย่าไกลตัว
 ความตายคิดถึงทุกเมื่อ
 อย่ามักหมั่นพุนพวย (๓๕)

รู้ที่ตลาดและที่หาญ
 เจริญคิดให้รอบคอบ
 จะคบคนดูผู้ใหญ่
 หมาไล่ขบอย่าขบหมา
 เรียนโอมอ่านแต่พอถูก
 อย่าได้ปองเรียนอาถรรพ์
 อย่างเยี่ยงถั่วต่อไม้ติด
 อันลูกเมียอย่าวางใจ
 ซึ่งภายนอกอย่านำเข้า
 อาสาขายแต่พอแรง
 อย่ายินคำแก่คนโลก

อย่าคบพาลเอาเป็นมิตร
 อันคิดตอบถ้อยพอดน
 ถ้าช้างไล่เล่นซอนซบ
 อย่าหึงสาแก่เพื่อนบ้าน
 อย่าได้ปลุกผีในคลอง (๔๐)
 จิบหายพ...มอดม้วย
 เยี่ยงสำริดแตกมิเสีย
 หนึ่งภายในอย่านำออก
 อาสาเจ้าจนตัวตาย
 ของใดแพงอย่ามักกิน (๔๑)
 คืดคอยโอบเอาใจเพื่อน

อย่าพ่นเพื่อนแก่ข้าคน
 หนึ่งท้าวให้อย่าหมายโทษ
 แม้นยอครุยต่อหน้า

.....
 โหรเชื่อว่าให้ควรจำ
 ลูกเมียสอนให้ผ่อนหา
 ให้นบนอบแต่ผู้เฒ่า
 ระวังระไวทั้งหน้าหลัง
 อย่าได้โกรธให้เป็นนิจ
 หอกดาบวางไว้อย่าหาญ
 จะได้ชอบเมื่อภายหลัง
 รำพึงทุกซัดถึงสงสาร
 เร่งครวญคิดหาความชอบ
 คนใดขำอย่ารักใคร่
 ลูกหลานมาเชี่ยกินอยู่
 ของใดขำอย่ารับไว้
 คุณท่านทอให้เมื่อยาก
 เพื่อนผิดไซร่อย่าหมายโทษ
 ใจนบนอบให้ใสสุทธิ
 อย่าให้ถากท่านด้วยตา
 อย่าเกินครุคำเงินกา*

อย่าได้ยลเห็นแต่ไกล
 คนเฉาโฉดให้เอ็นดู
 ให้อย่าเข้าเมื่อแล้วกิจ
 หนึ่งนักสิทธิอย่านิทา (๕๐)
 หมอยาย้าอย่าดูถูก
 ผิดอย่าเอาเอาแต่ชอบ
 เข้าออกเล่าระวังภัย
 เกลือกผู้ซังจะคอยโทษ
 สิ่งใดผิดปลิดเสียบ้าง (๕๕)
 ใจมารเอาโมตรืตอบ
 หนึ่งเวียงวังอย่ายืนสนุก
 อย่าได้หาญทำความผิด
 แม้นได้กอบอย่าเสียกำ
 ดูเยี่ยงไก่อันทุกหา (๖๐)
 ความอดสูแล้วอย่าทำ
 ห้ามอย่าใช้คนบังคับ
 ความรักฝากที่พอใจ
 เจ้านายโกรธอย่าโกรธตอบ
 อย่าให้ขุดท่านด้วยปาก (๖๔)
 อย่าได้พาผิดด้วยหู
 ตนรู้ว่าอยู่ว่านัก

* ท้ายคำ เงินกา มีคำเขียนว่า (ตามฉบับ)

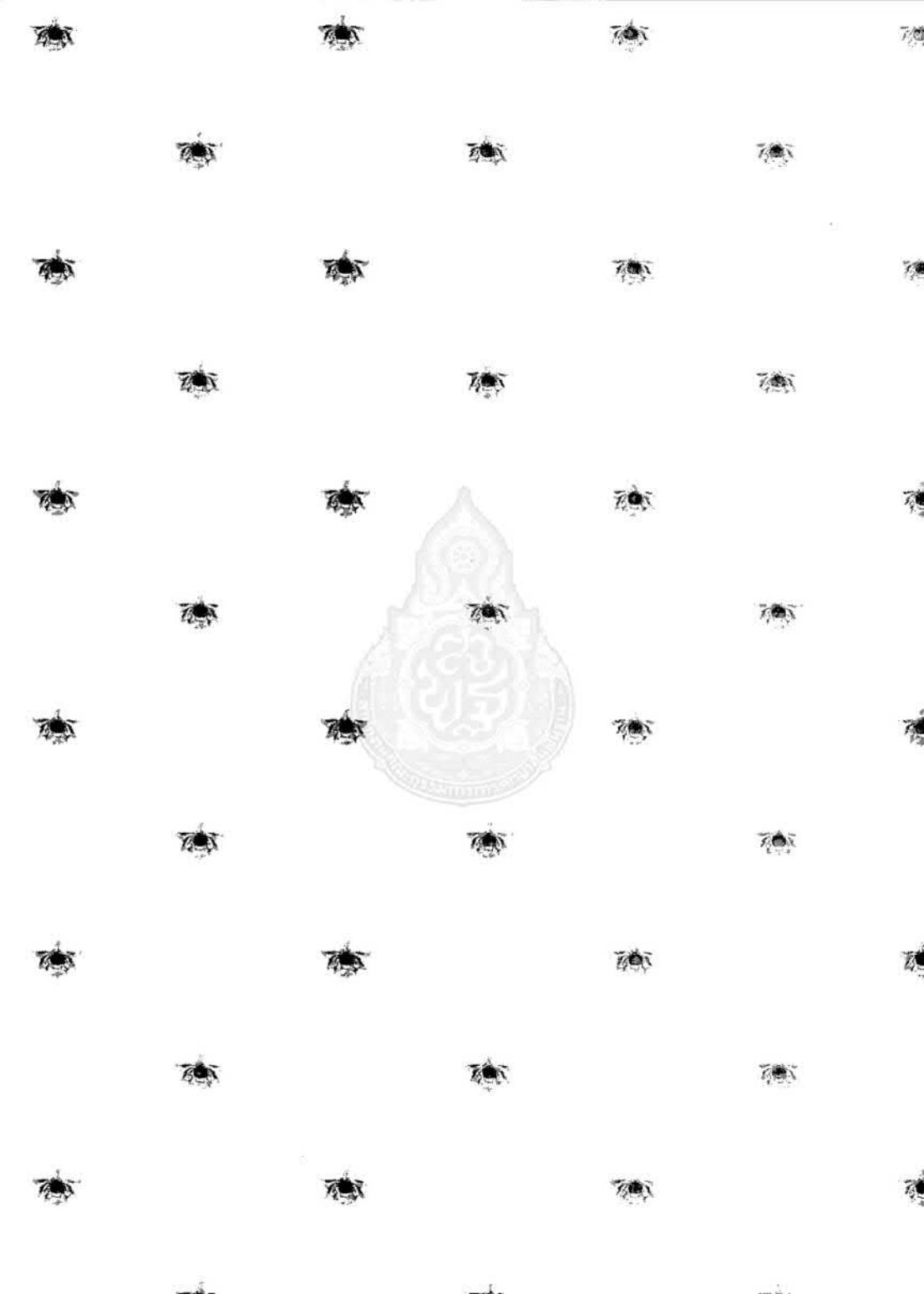
ที่หลักแหลมนั้นอย่าด่วน
ถ้าจะให้ให้พอดักดี
ภายในคิดเป็นสำรอก
เมินใจคนให้เห็นจริง
อย่าได้เผื่อซึ่งความผิด
หนึ่งท่านสอนอย่าสอนตอบ
แล้วจึงไขอรรถบรรหาร
ค่อยกรองคิดแล้วเจรจา
อย่ายกยิ่นยอตัวตน
ไมตรีปลูกให้ทั่วผู้
อย่าให้จับถ้อยแก่คน
ใครนอบตนตนนอบแทน
เผ่ากระษัตริย์คือไฟ
อันทิ้งห้อยอย่าเปรียบไฟ
หัวนักรเล้ามักพลันแตก
อย่าอวดอ้างกับขุนนาง
ปางผิดม้วยท่านย่อมชัง
ถ้าจะจับจับให้มัน
ถ้าจะหมายหมายให้แท้
ถ้าจะวางวางให้ถูก
ถ้าจะสู้สู้ให้ดี
ถ้าจะค้นค้นให้พบ
ถ้าจะไปไปให้พ้นผิด

น้ำป่วนนักรมักแพไม้
ถ้าจะทักให้พอใจ
ภายนอกคิดให้สรรเสริญ (๗๐)
คนประวิงอย่าให้เชื่อ
อย่าให้คิดความผันผวน
สิ่งใดชอบจำใส่ใจ
รู้พิจารณาอันพิจิตร
อย่านิินทาท่านผู้อื่น (๗๑)
เห็นคนจนอย่าดูถูก
เร่งรู้ให้เร่งคำนับ
ใครรักตนให้รักตอบ
มีแห่งแค้นให้ประหยัด
อย่าได้ดูถูกว่าน้อย (๗๒)
อย่าปองภัยต่อท้าว
อย่าอ้างแข็งซึ่งงาช้าง
ปางตันชอบท่านมักช่วย
ถ้าจะบังบังให้ลับ
ถ้าจะคั่นคั่นให้ตาย (๗๓)
ถ้าจะแก้แก้ให้กระจ่าง
ถ้าจะผูกผูกให้อยู่
ถ้าจะหนีหนีให้พ้น
ถ้าจะหลบหลบให้พ้นภัย
ถ้าจะคิดคิดให้ตลอด (๗๔)

ถ้าจะจอดเรือให้ดูท่า
 ขึ้นโดนดให้ดูโคล
 ฟันเขื่อนั้นให้ดูเกลียว
 มักมีสินให้เป็นพ่อค้า
 รักบุญให้สงวนบุญ
 เกลือกมีภัยจะเสียตัว
 ให้ดูเยี่ยงปราชญ์อันแหลมหลัก
 อย่าตึงให้แก่กา
 ข้าคนร้ายอดเอา
 อย่ารักลมยิ่งกว่าน้ำ
 อย่ารักเดือนยิ่งกว่าตะวัน
 จะเกิดความสุขทุกเมื่อ
 เป็นศรีสวัสดิ์เที่ยงแท้

ตีดาเข้าให้ดูโทษ
 ขึ้นบันไดให้ดูชั้น
 คนมักเที่ยวให้ดูตีน
 มักเมืองฟ้าให้ทำบุญ
 สงวนสกุลของตัวไว้ (๙๕)
 อันใดชั่วอย่าเรียนรู้
 สิ่งใดมักง่ายมิดี
 อย่าตีหมารู้หอนเห่า
 อย่ารักเหยียงกว่าผม
 อย่ารักถ้ายิ่งกว่าเรือน (๑๐๐)
 กล่าวมานั้นใครทำตาม
 แต่งไว้เพื่อสอนสัตว์

กาพย์สุภาสิตพระร่วง

ฉบับวัดเกาะล้านนกาพย์

กาพย์สุภาสิตพระร่วง*

ศรีสวัสดิ์แซมช้อย	รู้ถ้อยทุกประการ (๑)
เรียบร้อยเป็นสังวาล	บรรเจิดใจในกามา
คำปราชญ์ประเสริฐสอน	ตั้งอารมณ์สุพรรณา
ประดับกับกายา	เร่งศึกษาอย่าเมินเสีย
เหลืออยู่เรียนท่านว่าพรา	ข้าอยู่เรียนท่านว่าเมีย (๔)
โดยจารีตบ่อนเสีย	เป็นบรรทัดท่านกล่าวไว้
เสียดังรู้ตกถึง	ขุนนางยังรู้ตกไ้
ริบราชบาตรไป	เป็นผูไร้ทั่วทั้งผอง

*ได้จากหนังสือ อนุสรณ์อายุครบเจ็ดสิบห้า ซึ่งหนังสือนี้เรียกว่า สุภาสิตพระร่วง
คัมภีร์หนึ่ง

จับปลาให้กุมหัว
ปลากินสิ้นทั้งหนอง
ยังหยุดอยู่สีลา
เล่นนักรักจกัลม
คนตีมักคำไกล
ป่วยทุนเสียกำไร
ตึงให้แก่กา
เป็นบาปแก่ผู้ดี
ดอกไม้กลืนอาบอบ
ผู้ใดได้ชมบุญ
จาริตเสือกี่ฟุ้งป่า
ผู้ซื้อฟุ้งผู้ขาย
รู้หลบก็เป็นปีก
โจกเจกชิงนอนกลาง
รู้กินก็เป็นเนื้อ
ขุนนางไขตายาย
ช้างสารแลงเห่า
อย่าได้ไวใจนัก
ไม่ว่าหนึ่งยังต่างปล้อง
เมื่อระนั้นจะโทษใคร
ครูบาสอนให้เร่งคิด
ท่านสอนเอาหูฟัง

เปลื้องใบบัวอย่าให้หมอง
บัวมิให้ช้ำน้ำบ่เป็นตม (๑๐)
หยุดอยู่ท่าฟุ้งล้นลม
สมความคิดจึงวางใจ
คนบ้าใบมักคำไกล
ทั้งต้นทุนก็อัปรี
กากินแล้วก็บินหนี (๑๕)
ทั่วทั้งนี้บ่เป็นคุณ
ฟุ้งตลบอยู่เฉียวจน
ครั้นได้แล้วก็ดูตาย
ลูกกำพร้าฟุ้งตายาย
คนเขี้ยวใจฟุ้งขุนนาง (๒๐)
ครั้นรู้หลักก็เป็นหาง
ครั้นมิได้ก็ดูตาย
มีรู้จักก็เสื่อมหาย
อย่าอวดอ้างทะนงศักดิ์
ทั้งข้าเก่าแลเมียรัก (๒๕)
มักนอนหลับประลัยไป
พี่แลน้องยังต่างใจ
อย่าได้รักอย่าควรชัง
ฟุ้งพินิจทั้งหน้าหลัง
เกลือกพลาดพลั้งอย่าโยไฟ (๓๐)

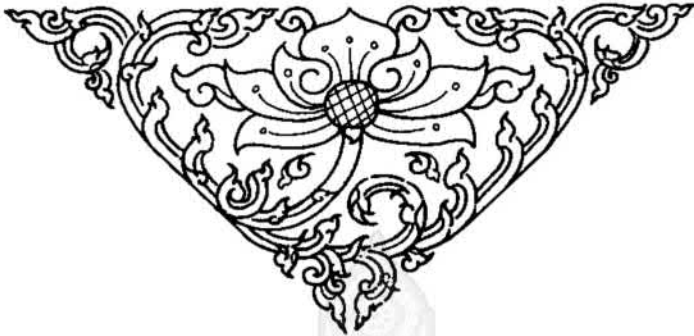

อย่าไวใจเมื่อเพื่อนนั่ง
 เข้านอนอย่าหลับไหล
 เร่งวาก็เร่งร้าย
 หนีเสือมาปะศีก
 หนีไฟมาพึ่งน้ำ
 อยากข้าวมาพึ่งแกง
 จะพึ่งตาตาก็ตาย
 บ่ายหน้าไปพึ่งใคร
 จะพึ่งตอต่อก็กหัก
 ครั้นใครจะช่วยตน

นั่งด้วยเพื่อนอย่าวางใจ
 อย่าไวใจเมื่อการศึก
 ครั้นวายคำก็รำลึก
 ขึ้นต้นไม้ปะรังแตน
 น้ำก็ร้อนคือสุริยแสง (๓๕)
 แกงก็เบื่อถึงประลัย
 จะพึ่งยายยายก็ไกล
 พึ่งบได้ตั้งใจตน
 จะพึ่งหลักหลักก็โค่น
 ชัดคว้างอยู่กลางทะเล (๔๐)

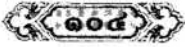
จะพึงเพื่อนเพื่อนก็หาย
จะพึงเสาสาก็เซ
ทั้งผีเรือนก็เร่งร้าย
ช่วยแล้วก็ราดอย
จะพึงตอต่อก็กัก
จะพึงลมลมพาไป
สู้ให้จระเข้ขับ
ปลาช่าแลปลาชิว
มีนกจึงมีแร้ว
มีสระจึงมีบัว
เท็จเอาตัวไม่รอด
ความจริงสิ่งสัจจ
พูดผิดพาโทษให้
ทั้งผลนั้นก็ทำลาย
เสียพร้ามาถอดมิด
เสียสองประการโสด
เสียทองพันกระษาปณ์
รู้แล้วทำทุรชน
ทำนอย่ำเสียไร่
ทำนรักอย่ำชวนชัง

จะพียงนายนายก็เห
เลื่อนหนามยอกบ่หายรอย
ทั้งผิน้ำก็เร่งพลอย
ครั้นถอยแล้วก็ผูกภัย
จะพียงหลักหลักก็ไกล (๕๕)
ขัดคว้างอยู่กลางตระลิว
สู้อดตายกระหายหิว
มิได้ตอดสู้อย่างตัว
มีชูแล้วจึงมีผิว
มีจระเข้จึงมีวัง (๕๖)
อย่าได้พลอดให้เขาพึง
เป็นรสเลิศกว่าทั้งหลาย
แก้ตนไซ้รู้ตจใจหมาย
ทั้งข้าวของก็เสียโสด
ผิดจารีตระคนโหด (๕๗)
ให้ท่านติทำเตียนตน
อย่าเอาบาปเที่ยวสอนคน
มันย้อมร้ายเมื่อภายหลัง
ถ้าเลี้ยงไก่อย่าเลี้ยงรัง
รักตอบท่านให้เต็มใจ (๖๐)

ท่านรักให้รักตอบ
 ท่านสอนเก็บใส่ใจ
 ให้ดีมีติดตัว
 เพื่อนบ้านอย่าข่มเหง
 อย่าเห็นกำดัดกว่ากอบ
 อย่าเห็นศักดิ์ดีกว่าแสง
 ฝนตกใต้หล้าฟ้า
 เมืองจะเสียเพราะไพร่เมือง
 อยากราถอย่าขี่คร้าน
 อยากรู้ให้เร่งตรึก

แม้ท่านชอบอย่าไยไพ
 เห็นผู้ใหญ่ให้ยำเกรง
 อย่าชอบชั่วเป็นนักร้อง
 อย่าทำตนเป็นทองแดง
 อย่ายินชอบซื้อของแพง (๖๕)
 เห็นหิงห้อยว่ารุ่งเรือง
 ทั้งข้าวกล่ำก็ตายเปลือง
 ส่งเสบียงให้แก่ศึก
 หมั่นทำการดั่งใจนึก
 ศึกษาครูโดยถวิล (๗๐)

มักหมั่นอย่าเสียดายหอก	จะใคร่รู้ให้เรียนศิลป์
ความรู้หากได้กิน	เสียชีวิตได้ถึงตาย
มักก็จอย่าซื้อคร้าน	จะใคร่มีอย่านอนสาย
คำเข้าแลเพรางาย	เร่งรำพึงถึงการงาน
อย่าไวใจเมื่อเพื่อนนั่ง	นั่งด้วยเพื่อนอย่าอวดหาญ (๗๔)
อย่าอวดรู้แก่คนพาล	อาจารย์ท่านจะติฉิน
เจ็บซ้ำด้วยน้ำใจ	แมน้เจรจาบไต่ยิน
ตกเบ็ดปลาปากิน	ทั้งสิ่งสัตว์ก็ดูตาย
ทำให้แก่เขาเจ็บ	เจ็บเท่านี้หรือจะตาย
บาปอันนั้นก็จะหาย	บาปใจช้ายากบ่มี (๘๐)
เสือจะพึงเพราะป่ารก	ไม่ประปรกเพราะเสือมี
ไม้ไผ่อกงามดี	ป่าพึงเสือเสือพึงตง
เสือเอ๋ยคิดดูบ้าง	อย่าอวดอ้างว่าเสื่อง
ไม้ไผ่อกเป็นพง	เสือจึงอยู่ได้อาศัย
เสือว่าแก่พงกว้าง	อย่าอวดอ้างว่าพงใหญ่ (๘๕)
หากเสือมาอยู่ใน	ป่าไม้ไผ่จึงงามดี

มักหมั่นอย่าเสียดายหอก	มีความหมายท่านองเดียวกับ มักควายอย่าเสียดายพริก
ศิลป์	วิชาความรู้ต่างๆ
ไม้ไผ่	ไม้ทั่วๆ ไป ต้นฉบับตรงนี้เขียนไม้ไผ่ แต่ที่อื่นๆ เขียนไม้ไผ่

ตุ่มกามีลูก
ครันลูกตุ่มกามี

ตุ่มกามีลูกดก
กินแล้วก็บินไป

หนีไฟไปพึ่งน้ำ
อยากข้าวมาพึ่งแกง
ยาตายมาพึ่งปู่
หนีจืดมาพึ่งเกลือ

กาบกรายเท่าธุลี

กาแลเห็นก็ดีใจ

กาแลนกมาอาศัย

ได้ลูกไม่กินเป็นแรง (๙๐)

น้ำก็ร้อนคือสุริยแสง

แกงก็จืดบ่ जानเจือ

สู้เอาเนื้อมาสู้เสือ

เกลือบ่ให้दनอาศัย

ตุ่มกา ชื่อไม้ต้น มีทั้งชนิดที่ผลกินได้ และชนิดที่ผลมีพิษกินไม่ได้ ตุ่มกา
ในข้อความนี้เป็นชนิดที่ผลกินได้

บ่ายหน้าไปพึ่งใคร
 เมื่อยามของตนมี
 เห็นผู้เฒ่าให้ชนบอบ
 คนร้ายหมั่นกเลง
 เชิญใจว่าท่านบ่พวก
 เห็นว่าดีมีรำคาญ
 เมื่อมีท่านพึ่งได้
 ใจคนร้ายชี้หวงแทน
 สุภาสิตสั่งสอนสัตย์
 ผูกไว้ในคัมภีร์

บ่พึ่งได้เท่าเกศี (๙๕)
 เขาพึ่งได้ไม่มีเกรง
 ได้รับความชอบแก้ตัวเอง
 อย่าได้คบให้ป่วยการ
 คนหูหนวกท่านบ่ขาน
 ครั้นรู้น้อยท่านบ่แคลน (๑๐๐)
 เราตกไร้ท่านบ่แทน
 บ่ห่อนให้คนได้ดี
 จบอรรถคัมภีร์
 จงจำไว้ไม่ผิดเลย

เชิญใจว่าท่านบ่พวก

ครั้นรู้น้อย

คัมภีร์

คำว่า ท่าน ดันฉบับเขียน ท้าย พรรคนี้ควรแปลว่า คน
 เชิญใจนั้นท่านก็ไม่มั่นใจว่าเป็นพวก
 ในที่นี้อาจหมายถึง คนไม่รู้มาก คือคนที่ไม่เอาเปรียบ
 คนอื่น (ก็ไม่ใช่ที่รังเกียจของท่าน)
 คัมภีร์ หนังสือตำราความรู้

บรรณานุกรม

นิยะดา เหล่าสุนทร. พินิจวรรณกรรม. กรุงเทพฯ : ภาควิชา
วรรณคดี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,
๒๕๓๕.

“ปรดิดพระร่วง ในโคลงหล่อพระพุทโธไสยาสน์วัดป่าโมกข์.” หอสมุด
แห่งชาติ. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย.
เส้นทรดาล. จ.ศ. ๑๑๘๙ (พ.ศ. ๒๓๗๐), เลขที่ ๒๐๒
หน้าต้น ๗๗- ๗๘, หน้าปลาย ๗๔ - ๘๙. หมวดวรรณคดี

ประชุมจารึกวัดพระเชตุพนฯ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. ม.ป.ท., ๒๕๑๗.
[พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระอริย
วงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ปุ่น ปุณฺณสิริ)]

เปลื้อง ณ นคร (บรรณาธิการ). อนุสรณ์อายุครบเจ็ดสิบห้าของ
นายอุดม หงสะเดช. ม.ป.ท., ๒๕๒๔.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕. พิมพ์ครั้งที่ ๖.
กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙.

พระราชนิพนธ์ร้อยกรองร้อยเรื่องในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ-
เกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖. กรุงเทพฯ : คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

“พ่อขุนรามคำแหงไม่ได้แต่งสุภาษิตพระร่วง,” ศิลปวัฒนธรรม
ฉบับพิเศษ, ๒๕๒๘.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. สภาขิตพระร่วงคำโคลง.

ม.ป.ท., ๒๕๑๑. [พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพรองเสวกโทขุนหนองจิกพศกอำรุง (เพิ่ม นุชสุวรรณ)]

เล็กดา อิ่มใจ. “การศึกษาเปรียบเทียบโคลงพระราชนิพนธ์ ๖ เรื่องในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๘. (อัดสำเนา)

วรรณกรรมสมัยสุโขทัย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๓๙.

สารนิพนธ์ประเสริฐ ณ นคร. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑.

สาส์นสมเด็จพระ เล่ม ๑๘. พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๐๕.

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ

เรื่อง การคัดสรรและเผยแพร่หนังสือชุดวรรณกรรมภาคี และคำสอน เรื่อง ประชุมสุภาษิตพระร่วง

ด้วยกระทรวงศึกษาธิการได้แต่งตั้งคณะกรรมการคัดสรรและเผยแพร่วรรณกรรมของชาติขึ้น ให้ดำเนินการพิจารณาคัดสรรวรรณคดี และวรรณกรรมที่มีคุณค่า ซึ่งเป็นสมบัติของชาติที่ควรอนุรักษ์ไว้ แล้วนำมาพิมพ์เผยแพร่ให้เกิดประโยชน์ แก่เยาวชนและบุคคลทั่วไป

คณะกรรมการคัดสรรและเผยแพร่วรรณกรรมของชาติจึงได้ศึกษารวบรวมและคัดสรรวรรณกรรมประเภทภาคีและคำสอน ซึ่งบรรพบุรุษได้สร้างสรรค์สั่งสมไว้นำมาจัดทำเป็นหนังสือ ชุดวรรณกรรมภาคีและคำสอน ขึ้น เพื่อให้นักเรียน นักศึกษา ครูอาจารย์ และบุคคลผู้สนใจทั่วไปได้อ่าน ศึกษา และเลือกสรรนำไปเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติให้เกิดความเจริญแก่ตนและสังคม สืบไป

ประชุมสุภาษิตพระร่วง เป็นหนังสือเล่มหนึ่งในชุดวรรณกรรมภาคีและคำสอน ซึ่งกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดพิมพ์เผยแพร่ไปยังสถานศึกษา และหน่วยงานต่างๆ การคัดสรรและเผยแพร่วรรณกรรมที่มีคุณค่านี้นอกจากจะเป็นการรักษาและสืบทอดสมบัติของชาติแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมให้เยาวชนและบุคคลทั่วไปเกิดนิสัยรักการอ่านด้วย โดยเฉพาะหนังสือ ประชุมสุภาษิตพระร่วง นี้สามารถใช้เป็นหนังสือเสริมประสบการณ์ประกอบการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยได้เป็นอย่างดี

ประกาศ ณ วันที่ ๒๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๑

๐
๐๑๖

(นายอรรุจ จันทวานิช)

รองปลัดกระทรวง ปฏิบัติราชการแทน
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

คณะผู้จัดทำ

คณะกรรมการคัดสรรและเผยแพร่วรรณกรรมของชาติ

ศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ณ นคร	กรรมการที่ปรึกษา
ศาสตราจารย์คุณหญิงกุหลาบ มลลิกะมาส	กรรมการที่ปรึกษา
ศาสตราจารย์รุะปะนีย์ นาครทรรพ	กรรมการที่ปรึกษา
นายจุลทัศน์ พยาฆรานนท์	กรรมการที่ปรึกษา
อธิบดีกรมวิชาการ (นายพยุหศักดิ์ จันทรสุรินทร์)	กรรมการที่ปรึกษา
รองอธิบดีกรมวิชาการ (นายสาโรช วัฒนสโรช)	กรรมการที่ปรึกษา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิพุธ โสภางค์	ประธานกรรมการ
ศาสตราจารย์(พิเศษ) ดร.ชลธิรา สัตยาวัฒนา	รองประธานกรรมการ
นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง	รองประธานกรรมการ
นางปรุ่งศรี วัลลิโกดม	กรรมการ
(แทนผู้อำนวยการกองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์)	
นายประมวล น้อยเจริญ	กรรมการ
(แทนผู้อำนวยการส่วนส่งเสริมการถ่ายทอดวัฒนธรรม)	
นางศิริมาลา สุวรรณโกติน	กรรมการ
(แทนผู้อำนวยการองค์การค้าของคุรุสภา)	
นายบรรเจิด อินทุจันทร์ยง	กรรมการ
ศาสตราจารย์ ดร.กุสุมา รัชมณี	กรรมการ
นางดุขฎิ พงศ์ศาสตร์	กรรมการ
นางสาวก่องแก้ว วีระประจักษ์	กรรมการ
นางสาวนิยะดา ทาสุนธ์	กรรมการ
นางพจมาน พงษ์ไพบูลย์	กรรมการ
นางสาวสมพร จารุณี	กรรมการ
นางบุษบา ประภาสพงศ์	กรรมการและเลขานุการ
นายอุทัย ไชยกลาง	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

บทนำเสนอ

ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร

คำอธิบายศัพท์

ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร

ศาสตราจารย์คุณหญิงกุหลาบ มัลลิกะมาส

นายจุลทัศน์ พยาฆรานนท์

อักขรวิธีของต้นฉบับ

ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิพุธ โสภางค์

ศาสตราจารย์ ดร.กุสุมา รัชชมณี

นางบุษบา ประภาสพงศ์

นางศิริมาลา สุวรรณโกติน

ที่ปรึกษาศิลปกรรม

นายจุลทัศน์ พยาฆรานนท์

ออกแบบปกและภาพประกอบ

นายอุทัย ไชยกลาง

บรรณาธิการ

นางบุษบา ประภาสพงศ์

นายอุทัย ไชยกลาง

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นางสาวกาญจนา แดงถึก

